

Yapay Zekâ, Medyada Temsil ve Anlama Dair Sorunlar

Ahmet Tarık Bilge, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sinema Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, ahmettarikbilge@gmail.com, 0009-0004-0973-5078

Yusuf Devran, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Prof. Dr., yusufdevran@gmail.com, 0000-0001-6430-1943

ÖZ

Bu çalışmada, yapay zekâ teknolojisinin medya ve iletişim disiplinleri üzerindeki dönüştürücü etkisi, özellikle gerçeklik, temsil ve müelliflik kavramları bağlamında derinlemesine analiz edilmektedir. Yapay zekâ uygulamalarının sinema, televizyon, gazetecilik ve reklamcılık gibi alanlarda üretim ve zaman açısından önemli kolaylıklar sağlamasına karşın, bu teknolojiyle geliştirilen metinlerdeki gerçeklik, temsil ve müelliflik sorunları temel problematiği oluşturmaktadır. Çalışmada sinema, sosyoloji, hukuk, psikoloji ve psikiyatri gibi farklı alanlardan uzmanlarla gerçekleştirilen derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, yapay zekânın mevcut gerçeklik algısını derinden sarsan yeni bir ontolojik duruma ve epistemolojik sarsıntıya yol açtığını göstermektedir. Yapay zekâ tarafından üretilen göstergeler, Ferdinand de Saussure'ün vurguladığı somut bir gösterilenden yoksundur. Ayrıca, bu göstergeler kendisine dahi göndermede bulunmadığından, Jacques Derrida'nın *différance* kavramının öngördüğü çağrışımsal dönüşümü engellemektedir. Roland Barthes'in gösterilenden bağımsız, içi boşalan göstergeler vurgusunu teyit eden bu durum, anlam alanını nihilizmin kökeninde yer alan Nichts/hiç merkezli bir boşluğa sürüklenme riskini taşımaktadır. Bu bağlamda, ortaya çıkan durum, Baudrillard'ın bahsettiği, hakikat ile kurmaca arasındaki ilişkinin ortadan kalktığı bir hipergerçeklik olarak nitelendirilmektedir. Çalışma sonucunda, geleneksel müellif-eser-anlam üçgeninin yapay zekâ araçlarıyla köklü biçimde dönüştüğü, üretici otoritenin ise tekil öznen çıkararak prompt yazarı ve veri kümeleri arasında dağıtık, hibrit bir yapıya dönüştüğü temel sonucuna ulaşılmıştır. Yapay zekânın kendi çıktısını tekrar girdi olarak kullanması ihtimali, temsiliyet ve anlam üretiminde kısır döngü riski yaratmakta, bu durum çeşitliliğin azalmasına ve anlamsal dejenerasyona yol açabilmektedir. Bu dönüşümün yıkıcı bir tektipleşmeye ve hakikat algısının çözülüşüne evrilmemesi ise eleştirel insan müdahalesine ve disiplinlerarası bir etik çerçeveye bağlıdır.

Anahtar Kelimeler : Yapay Zekâ, Temsil Sorunu, Göstergebilim, Müelliflik, Hipergerçeklik

Problems of Representation and Meaning in AI-Mediated Texts

ABSTRACT

*This study deeply analyzes the transformative impact of artificial intelligence technology on media and communication disciplines, particularly in the context of concepts such as reality, representation, and authorship. While AI applications offer significant advantages in terms of production and time efficiency in fields like cinema, television, journalism, and advertising, the fundamental problem lies in the issues of reality, representation, and authorship within texts developed using this technology. The study utilizes in-depth interview methods with experts from diverse fields, including cinema, sociology, law, psychology, and psychiatry. The findings show that artificial intelligence has led to a new ontological situation and epistemological upheaval that profoundly shakes our current perception of reality. The signs produced by artificial intelligence lack the concrete signifier emphasized by Ferdinand de Saussure. Furthermore, since these signs do not even refer to themselves, they prevent the associative transformation envisioned by Jacques Derrida's concept of *différance*. This situation, which confirms Roland Barthes' emphasis on deconstructed, empty signs independent of the signified, risks dragging the field of meaning into a Nichts/nothing-centered void at the root of nihilism. In this context, the resulting situation is characterized as a hyperreality, as Baudrillard described, where the relationship between truth and fiction disappears. The study reveals that artificial intelligence fundamentally transforms the traditional "author-work-meaning" triad, while productive authority shifts from a singular subject to a distributed structure shared between prompt writers and data sets. The possibility of AI reusing its own outputs as inputs creates the risk of a recursive loop in representation and meaning production, potentially leading to a reduction in diversity and semantic degeneration. Preventing this transformation from evolving into destructive homogenization and the erosion of the perception of truth depends on critical human intervention and the development of an interdisciplinary ethical framework.*

Keywords : Artificial Intelligence, Problem of Representation, Semiotics, Authorship, Hyperreality

EXTENDED ABSTRACT

Artificial intelligence (AI) is increasingly reshaping a wide range of human activities, including education, healthcare, law, engineering, literature, and communication. Within this broader transformation, media and cinema emerge as particularly affected fields, as AI technologies now enable the production of images, sound, and video without reliance on traditional recording devices. This shift significantly alters production practices in cinema, television, journalism, and advertising, offering advantages in efficiency, cost, and creative flexibility. However, these developments also introduce fundamental theoretical and

philosophical challenges. A central issue concerns the problem of representation. AI-generated signs do not possess a stable referential grounding; in Ferdinand de Saussure's terms, they lack a fixed signified. As a result, the relationship between signifier and signified becomes destabilized, weakening the structure through which meaning is traditionally produced. This condition can be understood in relation to Jacques Derrida's concept of *différance*, as meaning is continuously deferred rather than anchored. Similarly, these signs resemble Roland Barthes's notion of empty signs, in which the signifier is severed from any signified, pointing toward a broader condition of semantic indeterminacy. In more radical terms, this situation may be interpreted through nihilistic frameworks, particularly the concept of "nothingness" (*Nichts*), which designates an absolute void at the root of meaning. Consequently, the distinction between truth and fiction is blurred, giving rise to a condition comparable to Jean Baudrillard's notion of hyperreality. Within this context, the present study explores how AI transforms key concepts such as representation, authorship, and meaning, especially in situations where sign production is no longer attributable to an individual subject but instead emerges from a distributed system involving prompt designers, engineers, and training datasets.

This study adopts a qualitative research design grounded in phenomenology, based on the assumption that the transformations introduced by AI-generated media are complex and best understood through the experiences and interpretations of experts. Criterion-based purposive sampling was employed to select twelve participants, each with a minimum of ten years of academic or professional experience and demonstrated engagement with AI in media production. The participant group includes experts from multiple disciplines, such as cinema, advertising, communication sociology, law, psychology and psychiatry, and AI, ensuring an interdisciplinary perspective. Data were collected through semi-structured interviews lasting approximately forty-five minutes, conducted either face-to-face or online. Data analysis followed Braun and Clarke's (2006) six-phase thematic analysis framework. First, the data were reviewed repeatedly to establish familiarity. This was followed by systematic coding, the identification of initial themes, and the refinement of these themes through iterative evaluation. As a result, seven main themes were identified, supported by direct quotations to enhance analytical validity.

The findings indicate a broad consensus among participants that AI is transforming the perception of reality. However, participants differ in how they conceptualize this transformation, referring to it as hybrid reality, statistical reality, or hyperreality. Authorship is identified as one of the most significantly altered concepts. The traditional model of a singular author is replaced by a distributed form of authorship involving prompt writers, model developers, and, most importantly, the datasets used to train AI systems. These datasets function as forms of cultural memory but also contain embedded biases related to gender, class, and dominant cultural perspectives, which are reflected in AI-generated outputs. In the context of documentary filmmaking, participants express concern that AI-generated visuals

challenge the genre's claim to authenticity and truth. At the same time, some participants suggest that hybrid uses, such as historical reconstruction or the visualization of otherwise inaccessible events, can contribute positively when applied with transparency. The creation of synthetic characters introduces additional concerns, particularly in relation to audience empathy, the uncanny valley effect, and the potential standardization of representation across identities. Furthermore, participants highlight the risk of recursive AI systems, where models are trained on previously generated content, potentially leading to cultural repetition and a decline in semantic diversity. At a broader cultural level, the findings suggest that AI is likely to produce hybrid cultural forms rather than leading solely to either decline or progress. These forms are characterized by increasingly blurred boundaries between reality and simulation. Additional concerns include algorithmic bias, the potential developmental impact on children, and the growing difficulty of critical analysis in contexts where authorship is distributed.

The study concludes that AI does not simply improve existing media practices but fundamentally transforms the relationship between author, work, and meaning. Authorship becomes distributed, meaning loses its stable referential basis, and perceptions of truth become more fragile. The direction of this transformation depends largely on human intervention. It may lead either to cultural homogenization and loss of meaning or to the development of new hybrid forms of creativity. Therefore, the study highlights the importance of developing interdisciplinary ethical frameworks. Key priorities include transparency in labeling AI-generated content, legal frameworks addressing distributed authorship, systematic examination of bias in AI systems, and long-term research on the effects of AI-generated media on younger generations. Without such measures, there is a risk that AI-driven media systems will become self-reinforcing structures that reproduce dominant cultural patterns while reducing diversity and critical depth.

GİRİŞ

Yapay zekâ teknolojisi ve uygulamaları eğitim, sağlık, hukuk, mühendislik, edebiyat, iletişim gibi yaşamın hemen hemen bütün alanlarında etkisini göstermeye başlamıştır. Uzmanlar bu uygulamanın giderek insan işgücünün yerini alacağını ve birçok mesleği derinden etkileyeceğini ifade etmektedir. Medya ve sinema bu gelişmelerden en çok etkilenen disiplinlerden biri olacaktır. Sinema, televizyon, gazetecilik ve reklamcılık gibi alanlarda yapay zekâ uygulamaları, üretim süreçleri ve zaman açısından önemli ölçüde kolaylıklar sağlamak ve ekonomik avantajlar sunmaktadır. Bununla beraber bu uygulamanın birçok sorunu da beraberinde getirdiği söylenebilir. Belki de bu bağlamda üzerinde durulması gereken en önemli konu yapay zekâ ile geliştirilen metinlerdeki gerçeklik, temsil ve algılama sorunudur. Bu çalışmanın ele aldığı temel konu da budur.

Günümüzde medya ile ilgili birçok alanda hiç kamera kullanılmadan görüntü ve ses üretilbilmekte ve bu malzeme ile farklı türlerde yapımlar ortaya çıkarılabilmektedir. Bu

gelişmeler pek çok yapım elemanını da devre dışı bırakmaktadır. Bu süreçte öne çıkan temel unsur, yapay zekâyâ prompt yazacak olan yönetmenin zihinsel dünyası ve bakış açısıdır. Yapay zekâ aracılığıyla üretilen göstergenin en büyük sorunu, somut bir gösterileninin bulunmamasıdır. Ferdinand de Saussure, her bir göstergenin bir gösterileni, yani çağrıştırdığı zihinsel bir konsepti olduğunu vurgulamış ve bu gösteren-gösterilen ilişkisini sınırlı bir yapı olarak tanımlamıştır. Jacques Derrida “*différance*” kavramını kullanarak her bir gösterilenin aynı zamanda bir başka şeyin göstergesi olabileceğini vurgulayarak ilanihaye göstergelerarası bir dönüşün ve devrimin süregittiğini vurgulamaktadır. Derrida’nın “*difference*” sözcüğünden *différance* kavramını üretirken kullandığı “a” harfiyle vurgulamak istediği şey, işte bu hareketlilik (Derrida, 1997, s. 158). *Difference* sözcüğünden türetilen *différance* kavramı adlandırılmaz bir kökensizliğe işaret etmektedir. Lügatta Türkçe karşılığı farklılık olarak geçen *difference* sözcüğü aynı zamanda “erteleme” anlamı da taşımaktadır (Küçükalkan, 2017, s. 70-75). Neticede gösteren gösterilen arasında sabit bir ilişkiden söz edilemeyeceği için, metnin adeta tuğla taşları olan göstergelerin çağrışımlarından hareketle o metne ilişkin sabit bir anlam çıkarmak da mümkün değildir. Çünkü kökenin yokluğundan dolayı her şey söyleme dönüşmekte ve anlam alanı sonsuz genişleyebilmektedir (Derrida, 2001, s. 354). Ancak yapay zekânın ürettiği göstergelerde herhangi bir gösterilene ve hatta kendisine dahi göndermede bulunmadığından Derrida’nın ifade ettiği çağrışımsal dönüşüm mümkün değildir.

Baudrillard’a göre ise ortada gerçek değil, kopyalar ve gerçekten daha öte hipergerçeklikler söz konusudur. Ayrıca medya aracılığıyla simüle edilen ile gerçek, yüzey ile derinlik ve hakikat ile kurmaca arasındaki ilişkinin ortadan kalktığını ifade eden Baudrillard, medyanın saydam nihilist karakterini vurgulamaktadır. Artık postmodern dünyada, modern dünyadaki hakikati arama fikri de terk edilmiştir. Çünkü hakikat diye bir şey yoktur ve herkes istediğine inanmaktadır. Hakikati dahi reddetme fikri, post-truth çağ ile nihilizm arasındaki ilişkiyi tekrar ortaya koymaktadır. Sistemin herkesi duyarsızlaştırdığını, aldırılmaz bir tutum içine sürüklediğini ifade eden Baudrillard, sistemin, insanların değerlerini ve amaçlarını yok ederek, nihilist duygular empoze eden yapısına da dikkat çekmektedir (Baudrillard, 2011, s. 25-34).

Jacques Ellul’ün, “insanlığı kurtarma isteği duyan herkes günümüzde, öncelikle dili kurtarmalıdır” ifadesi bugünlerde daha da büyük bir önem kazanmıştır (Ellul, 1998, s. 9). Çünkü bu süreç, özellikle sinema ve televizyon dili aracılığıyla izleyiciyi nihilist bir boşluğa sürükleyebilmektedir. Nihilizmin neşet ettiği *Nichts/hiç* kavramı, merkezinde mutlak yokluğu barındıran bir durumu izah eder ki burada bir şeyin eksikliği ve yokluğu söz konusudur. Kesin bir şeye istinat etmeyen, müphem ve kaypak bir kavram olan *Nichts*, felsefe disiplininde gerçekten hiçbir şeyin var olmadığını ifade etmektedir. Nitekim Augustinus da hiçbir şeyi inananları nihilist olarak nitelendirmiştir (Özkan, 2004, s. 55-56).

Fransız dilbilimci Roland Barthes, “Göstergeler İmparatorluğu” adlı eserinde, Japon kültüründen hareketle, gösterilenden daha büyük önem kazanan ve kendinden başka bir şey ifade etmeyerek içi boşalan göstergelere vurgu yapmaktadır. Barthes’in Japonya’da asıl haz gösterilende değil gösterendedir, içerik geri dönüşsüz biçimde kovulmuştur. Japonya’da saygı göstergeleri anlam üretmemekte ve nazıkçe eğilme devinişi başka bir şeye göndermede bulunmamaktadır (Akay, 2017, s. 233). Yapay zekâ görselleri ve uygulamaları dikkate alındığında, günümüz açısından durumun daha da tedirgin edici olduğu söylenebilir. Çünkü hiçbir simülasyon objesi/göstergesi kendisinden başka bir şeye işaret etmemektedir (Genosko, 2002, s. 28-68). Hatta bu göstergeler, bir özden ve dayanaktan tamamen yoksundur.

Barthes’in “Göstergeler İmparatorluğu”nda ifade ettiği gibi, kendi de dahil hiçbir şeyi göstermeyip yalnızca boşluğa işaret eden göstergelerden oluşan metin Budist anlayışın ve bu düşünce sisteminin açıldığı nihilist bir felsefenin kurguladığı bir metindir (Barthes, 2022, s. 12-15). Anlamdan ve tarihten sıyrılmış göstergeler düşü, Barthes’i Zen’ci bir anlayışa yaklaştırmaktadır. Zen Budizm’inin ana gayesi “satori” anlayışıdır. Satori Japonca’da aydınlanma anlamına gelmektedir. Zen geleneğinin kalbi olarak adlandırılan *Zazen*, oturarak gerçekleştirilen bir meditasyon pratiği olup Budistlerin en sık uyguladıkları pratiklerden biridir ve zihnin boşaltılmasını amaçlamaktadır. Çünkü zihin boşaltıldığı zaman orada hiçbir atıf, hiçbir kök ve öz kalmayacaktır. *Zazen*, herhangi bir amaç gözetilmeksizin, yalnızca oturmayı; beden ve zihni sakinleştirerek varoluşun mahiyetini sezgiyle deneyimlemeyi, böylece Satori’ye (aydınlanmaya) ulaşmayı amaçlamaktadır. Zen’in ibadet etmek için bir Tanrı’sı yoktur; temaşa edilecek ayin törenleri de bulunmamaktadır (Akay, 2017, s. 228-229).

Nietzsche şimdiye kadar hakikatle görüntü arasındaki görünmeyen o kategorik zinciri koparmaktadır. Artık görüntü varlıktan bağımsız realite olarak tecelli edebilir. Bundan böyle suret ne varlığın bir görüntüsü ne de bir muska gibi mahiyetinin ne olduğunu hiçbir zaman tam olarak bilemeyeceğimiz özün ya da cevherin kendini bir görüntü olarak sunmasıdır. Gariptir ama o, apaçık bir surettir ve öze has hiçbir özelliğe muhtaç değildir (Özkan, 2004, s. 202).

İzleyicinin zihninde göstergenin bir anlam çağrıştırabilmesi için, göstergenin kastettiği objenin zihinde temsili bir karşılığının bulunması elzemdir. Aksi takdirde zihinde anlam değil sadece gösterge kalacaktır. Günümüzde göstergelerin anlam taşıyan işaretler olarak kabul edildiği bir zaman diliminden çıkmış ve göstergelerin gerçek “gösterge” olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Çünkü kendinden başka bir şeyi gösteremeyen işarete ne derece “gösterge” denebilir ki! Ayrıca, bu göstergelerle inşa edilecek bir metnin gerçek anlamda bir metin olup olmadığı nasıl savunulabilir ki? Öte yandan, kendisinden başka bir şeyi gösteremeyen ve kendisi de bir “hiç” olan adeta boşluğa ve hiçliğe işaret eden göstergelerle inşa edilen bir metin ne müellifine ne de mutlak üretici gücüne göndermede bulunabilir.

Charles Sanders Peirce üç tür göstergeden söz etmektedir: ikonik, sembolik ve belirtisel göstergeler. İkonik göstergelerin özelliği gösterdiği şeye benzemesidir (Chandler, 2007, s. 29). Oysa yapay zekâ ile üretilen hiçbir ikonik gösterge ne gösterdiği şeye ne de kendisine benzemektedir. Çünkü referans alınabilecek bir “kendisi” de mevcut değildir. Bu yazarı veya üreticisi olmayan göstergelerin anlama dair belirli bir çağrışım gücü bulunmamaktadır. Hatta yapay zekâ görselleri her ne kadar prompt yazarının hayal gücünü yansıtsa da ortaya çıkan gösterge, yapay zekânın müktesebatında ya da heybesinde olan materyallerden ortaya çıkarılan süzme bir metindir. Dolayısıyla yapay zekânın sınırlılığı bu noktada belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

1. YÖNTEM

Hiçbir referansı olmayan göstergelerin, izleyici ve hatta insanlık açısından ne tür boşluklar ortaya çıkarabileceği ve hiçliğe yol açabileceği sorunu tartışılmaya ve araştırılmaya değer bir konudur. Bu çalışmada yapay zekâ ile üretilen göstergelerin gerçeklik, anlam ve temsil sorunları ele alınmaktadır. Çalışmada özellikle şu sorulara cevap aranmaktadır:

1. Yapay zekâ ile üretilen sinema, televizyon ve reklam metnindeki temsil sorununun kapsamı ve ana hatları nelerdir; bu metinlerde sanal ve gerçeklik ilişkisi hangi yöntemlerle kurulabilir ve üretilen bu görüntüler yaşamın gerçekliğine dair neleri ifade edebilir?
2. Bu metinlerin ideolojik analizi yapılabilir mi? Başka bir anlatımla bu tür metinlerin ideolojik çözümlemesi, prompt yazarının mı, modeli tasarlayan mühendislerin mi, yoksa modelin eğitildiği kolektif veri kümesinin mi dünya görüşünü ortaya çıkarır?
3. Belgesel gibi tamamen çıplak gerçekliği temsil etmeyi amaçlayan metinlerde yapay zekâ ile üretilen görsel malzemeler gerçekliğe dair nasıl bir anlam üretmektedir?
4. Sinema ve televizyon dizilerinde yapay zekâ ile üretilen karakterlerin inşası, temsili ve bu karakterlere yönelik sosyolojik, psikolojik veya kültürel eleştirilerin çerçevesi neler olabilir?
5. Kendinden başka hiçbir şeye göndermede bulunmayan hatta kendisine dair bile referansı olmayan (kendisi de gerçekte var olmadığı için kendisini dahi göstermeyen) göstergelerde dünyaya ve gerçekliğe dair yorumlar nasıl yapılabilir?
6. Yapay zekânın kendi çıktısını yeniden girdi olarak kullanması, temsiliyet ve anlam üretimini nasıl etkileyebilir; üretken ekosistemde kısır döngü ihtimali doğurur mu?

7. Yapay zekâ içeriklerinin hızla dolaşıma girmesi hakikat algısını nasıl dönüştürür; bu dönüşüm nihilist bir boşluğa mı, yoksa yeni hibrit kültürlerin ortaya çıkışına mı işaret etmektedir?

Bu ve benzeri soruların cevaplarının aranacağı bu çalışmada derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla sinema, sosyoloji, hukuk, psikoloji ve psikiyatri gibi alanlardan 12 farklı uzmanla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın özellikle yapay zekâ ve sinema üzerine yapılacak akademik metinlere katkı sunması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma, yapay zekâ teknolojisinin medya ve iletişim alanında ortaya çıkardığı temsil, gerçeklik ve müelliflik sorunlarını uzman görüşleri ekseninde derinlemesine anlamayı amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim yaklaşımı benimsenmiştir. Zira yapay zekâ ile üretilen göstergelerin doğurduğu epistemolojik sarsıntı, henüz kavramsal çerçevesi tam olarak yerleşmemiş, çok katmanlı ve disiplinlerarası bir olgu olarak farklı uzmanlık alanlarındaki katılımcıların öznel deneyim ve değerlendirmeleri aracılığıyla anlaşılmalıya muhtaçtır. Bu yönüyle çalışma, açıklayıcı olmaktan çok çözümleyici-yorumlayıcı bir epistemolojik tutum benimsemektedir.

Araştırmanın çalışma grubu, yapay zekânın medya üretimi üzerindeki etkilerini farklı disiplinlerden değerlendirebilecek 12 uzmandan oluşmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir. Bu doğrultuda; ilgili alanda en az on yıllık akademik ya da meslekî deneyime sahip olma, yapay zekâ uygulamalarını medya üretim süreçleri bağlamında doğrudan ya da dolaylı biçimde deneyimlemiş, gözlemlemiş veya kuramsal düzeyde tartışmış olma ve konuya ilişkin kamuya açık akademik ya da profesyonel üretimlerde bulunmuş olma gibi ölçütler esas alınmıştır. Belirlenen çerçeve kapsamında sinema, reklamcılık, iletişim sosyolojisi, hukuk, psikoloji-psikiyatri ve yapay zekâ alanlarından uzmanlar çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu çeşitlilik, olgunun farklı boyutlarıyla ele alınmasına olanak tanıyarak, disiplinler arası bir paradigma çerçevesinde değerlendirilmesini sağlamıştır. Bu sayede bulguların güvenilirliğini artırmıştır. Bu çalışma için İstanbul Ticaret Üniversitesi Etik Kurulu'nun 06.02.2026 tarih ve E-65836846-044-382102 sayılı kararı ile etik onay alınmıştır. Katılımcılarla önceden iletişime geçilerek araştırmanın amacı ve kapsamı şeffaf biçimde paylaşılmıştır. Görüşmeler ise katılımcıların tercihleri doğrultusunda yüz yüze ve/veya çevrimiçi platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmiş olup, her bir görüşme ortalama 45 dakika sürmüştür.

Veriler, Braun ve Clarke'ın önerdiği tematik analiz adımları doğrultusunda çözümlenmiştir (Braun & Clarke, 2006, s. 77-101). Analiz süreci, öncelikle transkripsiyonların tekrar tekrar okunmasıyla veriye ilişkin bütüncül bir kavrayış geliştirilmesiyle başlamıştır. Ardından, her bir transkript satır satır incelenmiş ve araştırma sorularıyla ilişkili anlamlı ifadeler kodlanmıştır. Bu ilk kodlar, kavramsal yakınlıkları doğrultusunda bir araya

getirilerek ön temalar oluşturulmuş; sonrasında ise tema-kod uyumu ile temalar arası ayrışma dikkatle gözden geçirilmiştir. Takip eden aşamada temalar, araştırma sorularıyla ilişkileri netleştirilerek tanımlanmış ve kuramsal çerçeveye ilişkilendirilerek adlandırılmıştır. Son olarak, elde edilen temalar doğrudan alıntılarla desteklenerek raporlaştırılmıştır. Bu sistematik süreç neticesinde, makalenin bulgular bölümünü yapılandıran yedi ana tema belirlenmiştir. Analizde kullanılan kod-tema şablonu, başka araştırmacıların aynı veri kümesi üzerinde aynı çözümleme adımlarını yeniden işletebilmesi için referans çerçeve olarak kullanılmıştır.

2. TARİHSEL ARKAPLAN

Yapay zekâ fikrinin, 17. yüzyılda Descartes ve Babbage gibi düşünürlerin insan ve zihinsel süreçleri makinelere benzetme yönündeki çabalarına dayandığı belirtilmektedir (Coşkun & Gülleroğlu, 2021, s. 948). Alan Turing'in 1950'deki "Makineler düşünebilir mi?" sorusu, yapay zekâ alanının başlangıcını anlamak için sağlam bir referans sunmuştur (Kafkasyalı, 2025, s. 3). "Yapay zekâ" terimi ise ilk kez 1955'te John McCarthy tarafından Dartmouth Koleji'nde düzenlenen bir çalıştayda bilim literatürüne kazandırılmıştır. (Pirim, 2006, s. 83; Coşkun & Gülleroğlu, 2021, s. 949).

Turing, "Makineler düşünebilir mi?" şeklindeki felsefi sorunsalı doğrudan cevaplamak yerine, söz konusu soruyu "taklit oyunu" adını verdiği bir sınamaya dönüştürerek, alanın ilerlemesi için deneysel bir temel sunmuştur (Turing, 1950, s. 433-434). Bu sınama, günümüzde Turing Testi olarak bilinmekte ve bir makinenin insan zekâsını taklit etme yeteneğini ölçmek amacıyla güncelliğini koruyan bir ölçüt olarak kullanılmaya devam etmektedir. Ayrıca Turing, "öğrenen makineler" üzerine yaptığı öngörülerle, çocuk beyni analojisine ve pekiştirmeli öğrenme prensiplerine değinerek, modern makine öğreniminin kökenlerine dikkat çekmiştir (Turing, 1950, s. 454-455). McCarthy, Minsky, Rochester & Shannon'un Dartmouth önerisi, makinelerin dil kullanma, soyutlama, problem çözme ve kendi kendini geliştirme gibi yetenekleri nasıl kazanabileceğini araştırmayı hedeflemiştir (McCarthy vd., 1955).

Newell ve Simon'ın Mantık Teorisi Makinesi (1956) çalışması ise geleneksel algoritmaların aksine yapay zekânın, insan problem çözme süreçlerinde gözlemlenenlere benzer sezgisel yöntemler kullandığını vurgulamış; bu yönüyle yapay zekânın sadece belirli adımları takip eden makinelerden ziyade, karmaşık problemler karşısında akıllıca arama yapabilen sistemler olabileceği fikrini ortaya koymuştur (Newell & Simon, 1956, s. 2-3). Ayrıca Mantık Teorisi'nin teoremleri ispatlarken kullandığı ikame, ayırma ve zincirleme gibi metotlar ile bu metotların ardındaki "benzerlik testi" ve "eşleştirme" gibi sezgisel rutinler, yapay zekâda problem çözme mekanizmalarının nasıl formalize edilebileceğine dair erken ve etkili bir model sunmuştur (Newell & Simon, 1956, s. 31). Bu sayede Newell ve Simon, yapay zekânın sadece soyut bir kavram değil, aynı zamanda bilgisayarlar üzerinde çalışan ve belirli bir zekâ

düzeyi sergileyen somut programlar olarak tasarlanabileceğine ve yolunun nereye ulaşabileceğine işaret etmiştir.

Frank Rosenblatt, Algılayıcı (Perceptron) modeli ile öğrenebilen ilk sinir ağı sistemini tanımlar (Rosenblatt, 1958, s. 386-388). Arthur L. Samuel ise dama oyununda deneyimden öğrenen sistemleri tanıtarak "makine öğrenmesi" kavramını literatüre kazandırmıştır. Samuel'in çalışması, bilgisayarın kısa sürede programcıdan dahi daha iyi performans gösterebileceğini ortaya koymakta ve yapay zekânın teorik bir tartışma alanından pratik öğrenme yeteneğine sahip sistemlere dönüşebileceğine dair güçlü bir kanıt sunmuştur (Samuel, 1959, s. 211).

Samuel, çalışmasında makine öğrenmesine dair detayları ezber öğrenme ve genelleme yoluyla öğrenme olarak iki temel prosedüre dayandırmaktadır. Ezber öğrenmede bilgisayar, karşılaşılan tahta pozisyonlarını ve ilgili puanlarını hafızaya alarak tekrarlayan durumlarda zaman kazanmakta ve bu sayede daha derin arama yapma imkânı bularak oyununu geliştirmektedir. Genelleme yoluyla öğrenmede ise, geçmiş deneyimlerden genellemeler çıkararak değerlendirme polinomunun katsayılarını dinamik biçimde ayarlamakta ve önemsiz parametreleri yenileriyle değiştirmektedir. Bu detaylandırmalar yapay zekânın problem çözme ve bilgi yönetimi stratejilerinin erken dönemdeki sofistikasyonunu açıkça göstermektedir (Samuel, 1959, s. 213-219).

Yapay zekâyâ ilişkin Türkiye'deki erken dönem düşünsel ve bilimsel katkıları anlamak adına, Ord. Prof. Dr. Cahit Arf'ın 1959 yılında Atatürk Üniversitesi'nde sunduğu "Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?" başlıklı konferans metni önemli bir referans niteliği taşımaktadır. Bu konferans Türkiye'de yapay zekâ ve düşünen makineler üzerine yapılan ilk ve en kapsamlı akademik nitelikli tartışmalardan biridir. Arf, konferansta kısaca şu görüşleri dile getirmiştir (Arf, 1959, s. 103):

Makinelerin bazı işleri insan beynine nazaran çok daha çabuk yapabilmelerine mukabil, anlayış yani alış kapasiteleri büyük bir salonu doldurabilecek kadar büyük olanlarında bile tenevvü bakımından insan beyninden çok düşüktür. İnsan beyninin kendi kendisini kendi inisiyatifi ile tekemmül ettirmesine mukabil, makine yapıldığı gibi kalmaktadır. Bununla beraber kendi kendisini tekemmül ettiren makine tasarlamak mümkündür. Fakat kanaatimce insan beyni ile makine arasındaki asıl fark, insan beyninin estetik mahiyette müessirleri alıp onlar üzerinde işleyebilmesine ve yine estetik mahiyette olan kararlar verebilmesine, verilen bir işi yapıp yapmamak hususunda kendisini serbest hissetmesine mukabil, makinede bu vasıfların benzerlerinin yok oluşudur.

Bu vasıfları karakterize eden husus, hepsinin de bir belirsizlik unsuru ihtiva etmesi, bunların şaşmaz bir şekilde uydukları kaidelerin mevcut olmayışıdır. Belirsizlik karakterini haiz olan insan dışı tabiat hadiseleri mevcuttur. Bunlar atom içinde cereyan eden olaylardır. Bu itibarla, nispeten küçük sayıda atom içinde cereyan eden olaylar böyle makinelerin işleyişinde müessir hale getirilebilirse,

makinelerin estetik bakımdan da insan beynine benzetileceği ümit edilebilecektir. Böyle bir makine, mesela filan müzik parçasını güzel bulmadığını söyleyebilecektir. Fakat bu işin uzun yüzyıllar sonra bile ve belki de hiçbir zaman yapılamayacağını zannediyorum.

Cahit Arf'ın bu konferansı, yalnızca makinelerin kabiliyetlerini açıklamakla kalmamakta, aynı zamanda onların sınırlılıklarına da dikkat çekmektedir. Konuşmasında Arf, insan beyninin "anlayış", "kendi kendini tekemmül ettirme", "estetik değerlendirme" ve "serbest hissetme" gibi "belirsizlik unsuru" içeren niteliklerinin makinelerde bulunmadığını kesin bir dille vurgulamaktadır.

Cahit Arf'ın 1959'daki halka açık konferansta "Makineler düşünebilir mi?" sorusunu ele alışı, yapay zekânın küresel gelişimiyle eş zamanlı olarak Türkiye'de entelektüel bir karşılık bulunduğunu göstermektedir (Sarı, 2021, s. 816).

1960'lı ve 1970'li yıllarda Lotfi A. Zadeh, belirsizlik altında karar verme problemlerine yeni bir yön kazandıran bulanık mantığı (fuzzy logic) tanıtmıştır (Zadeh, 1965, s. 338-342). 1969 yılına gelindiğinde ise Marvin Minsky ve Seymour Papert'in yayımladığı *Algılayıcılar* adlı çalışma, sinir ağlarının yetersizliklerini ve sınırlamalarını bilimsel olarak ortaya koyarak, yapay zekâ alanında "AI Kışı" olarak adlandırılan durgunluk döneminin başladığına resmen işaret etmiştir (Coşkun & Gülleroğlu, 2021, s. 949).

1980'lerle birlikte, David Rumelhart, Geoffrey Hinton ve Ronald Williams'ın geri yayılım algoritması ve Judea Pearl'ün olasılıksal akıl yürütme teorileri, yapay zekânın öğrenme ve belirsizlik modelleme kapasitesinin hangi koşullarda geliştirilebileceğini göstermiştir (Pearl, 1988, s. 6-14).

Erol Gelenbe'nin "Negatif ve Pozitif Sinyalli Rastgele Sinir Ağları ve Ürün Formu Çözümü" başlıklı çalışması ise biyolojik gerçekliği ve analitik çözülebilirliği birleştirerek yapay zekâ araştırmalarında önemli bir kuramsal ilerleme sağlamıştır. Bu çalışma, geleneksel yapay sinir ağları modellerine yeni bir boyut getirerek, hem pozitif (uyarıcı) hem de negatif (engelleyici) sinyallere sahip, stokastik (rastgele) bir nöron ağı sınıfı önermiştir (Gelenbe, 1989, s. 502). Bu ayrım, biyolojik sinir sistemlerinin daha gerçekçi bir şekilde modellenmesine yönelik erken dönem çabalarını yansıtmaktadır; zira biyolojik nöronlar da hem uyarıcı hem de engelleyici girdiler almaktadır.

1990'lı yıllarda Christopher Watkins ve Peter Dayan'ın Q-öğrenme modeli ile takviye öğrenmenin temelleri atılmıştır (Watkins & Dayan, 1992, s. 279). Cortes ve Vapnik'in Destek Vektör Makineleri yaklaşımı ise modern sınıflandırma tekniklerinin önünü açmıştır (Cortes & Vapnik, 1995, s. 274-275). Bu gelişmelerin yanı sıra, Akman ve Surav'ın "Bağlamı Biçimlendirmeye Doğru Adımlar" başlıklı çalışması, yapay zekâ sistemlerinin neden yalnızca belirli görevleri yapabildiği, yani "genel" bir zekâyâ sahip olamadığı sorununu ele almaktadır. Akman ve Surav çalışmada, yapay zekâ sistemlerinin bilgiyi ve akıl yürütmeyi içinde bulunduğu duruma göre şekillendirmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu durum, yapay

zekânın sadece algoritmaları geliştirmekle kalmayıp, aynı zamanda bilginin nasıl daha esnek ve gerçekçi bir şekilde temsil edilebileceği konusunda da düşünmesi gerektiğini göstermiştir (Akman & Surav, 1996, 55-72). Dolayısıyla, yapay zekânın "dar zekâ"dan daha genel ve insan benzeri bir zekâyâ doğru evriminde, bağlamsal akıl yürütmenin temel bir bileşen olarak ele alınmaya başlandığını gözler önüne sermiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde, derin öğrenme ve büyük veri çağı için kritik bir gelişme olarak kabul edilen "İhtiyacınız Olan Tek Şey Dikkattir (Attention Is All You Need)" başlıklı makaleyle transformer mimarisi bilim literatürüne kazandırılmıştır. Devrim niteliğindeki bu model, günümüzdeki modern büyük dil modellerinin (GPT, Gemini, Claude, LLaMA) yapısal ve metodolojik temelini oluşturmaktadır. Bu yapı, metin içerisindeki uzak ilişkilerin daha etkin öğrenilmesini sağlayarak eğitim süresini azaltmakta ve performansı kayda değer ölçüde artırmaktadır (Vaswani vd., 2017, s. 5998-6005).

Transformer'ın başarısı, günümüzdeki birçok güçlü dil modelinin (örneğin BERT, GPT serisi) temelini oluşturarak yapay zekâ araştırmalarının seyrini değiştirmiştir. Yapay zekânın güncel gelişim aşamalarından biri olarak, sıfır atışlı öğrenme, sistemlerin daha önce hiç karşılaşmadığı veri veya nesneleri tanıma ve sınıflandırma yetkinliği üzerine yoğunlaşmakta ve makinelerin insan benzeri bir akıl yürütme becerisi sergileyerek bilinmeyen kavramları anlamaya çalışması, çıkarım yapması anlamına gelmektedir. Bu tür gelişmeler yapay zekâ alanındaki adaptasyon ve öğrenme yeteneklerinin evrimindeki önemli bir adıma işaret etmektedir.

Üretken yapay zekâ, dijitalleşme ile başlayan dönüşümü farklı bir boyuta taşıyarak medya ve yayıncılığı kökten yeniden şekillendirmektedir (Kaya Erdem, 2021, s. 899). Metin, görüntü, ses ve video üretebilen modeller, haber merkezlerinde içerik oluşturma, doğruluk kontrolü ve veri işleme süreçlerinde operasyonel verimlilik sağlamaktadır.

3. YAPAY ZEKÂNIN İNŞA ETTİĞİ GERÇEKLİĞİN MAHİYETİ VE EPISTEMOLOJİK SARSINTI

Yapay zekâ konusunda yapılan çalışmaların önemli bir kısmı bu teknolojiyle üretilen metinlerin epistemolojik boyutu ve gerçekliği üzerinedir. Bu çalışma sürecinde görüşmeye katılan uzmanlar, yapay zekânın mevcut gerçeklik algısını derinden sarstığı noktasında hemfikirdirler; ancak bu yeni ontolojik durumu farklı kavramlarla tanımlamaktadırlar.

Belgesel yapımcısı ve yönetmeni olan Prof. Dr. Abdulhamit Avşar, yapay zekânın bizim yaşadığımız evrende doğrudan bir karşılığı olmayan hem var hem de yok olan bambaşka bir gerçeklik inşa ettiğini öne sürmektedir. Avşar'a göre, geleneksel sinema ile inşa edilen yeni gerçekliklerde dahi asıl gerçeğe dokunan insani unsurlar bulunmasına karşın, yapay zekânın inşa edeceği bu gerçeklikle hakikat arasındaki bağlantıyı kurmak, bilimin temel

problemleri arasında yer alacaktır. Bu durum, algıların, alışkanlıkların ve tasavvurların önemli ölçüde değişeceği bir sarsıntı ortamına doğru ilerlendiğini göstermektedir (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yapay zekâ uzmanı Prof. Dr. Kutluk Özgüven, ortaya çıkan gerçekliğin temel olarak istatistiksel bir mahiyet taşıdığını vurgulamaktadır. Özgüven, makine öğrenmesi alanının geleneksel istatistik yöntemlere ve bilgisayar tabanlı algoritmalara dayandığını belirtmektedir. Ayrıca bu süreçte yapay zekânın, eldeki verilerin tekrarı veya onları geliştirme üzerine çalıştığını ve makinenin kafasındaki gerçekliğin, kendisine sağlanan verilerin bir tür yuvarlaması ve yorumu olduğunu ifade etmektedir. Özgüven'in bu yorumu, "gerçek nedir?" sorusunu tartışmalı bir düzleme taşımaktadır (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Prof. Dr. Yusuf Yurdigül, yapay zekâ ile üretilen hikâyelerin fiziksel bir deneyime dayanmaması nedeniyle gerçeklikle bağın kopuşunun söz konusu olduğunu savunmaktadır. Bu durumu, gerçekliğin temsili olmaktan ziyade, gerçekliğin yerini alan yeni bir gerçeklik, yani hipergerçeklik olarak nitelendirmektedir. Yurdigül ayrıca gerçekliğin teknolojiyle birlikte "yeniden estetize edildiğini" ve yapay zekânın, gerçekliği, abartılmış insani duygular üzerinden kurmaya çalıştığını kaydetmektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Psikiyatrist Dr. Zekeriya Kökrek, insanlığın hızla hibrit bir kültüre doğru ilerlemekte olduğunu düşünmektedir. Kökrek, nihilistik boşluğa düşme riskinin alışkanlıklarını kaybedenler için geçerli olduğunu, ancak rasyonalite ve şuur alanında yaşanan krizin, yeni bir varoluşu ve yeni imkanları da beraberinde getirebileceğini ifade etmektedir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yurdigül, yapay zekâ modellerinin mevcut toplumdaki büyük veri kümelerinden eğitilmesi nedeniyle, bu veri kümelerinde bulunan cinsiyetçi, sınıfsal ya da kimlik temelli kültürel önyargıları yeniden üretme riski taşıdığını belirtmektedir. Bu önyargıların, yapay zekânın faydalandığı veri kümesinin algoritmik düzeneğine yansıdığı vurgulanmaktadır. Yurdigül ayrıca yapay zekânın menşei (Batı) itibarıyla, oluşturulan karakterlerin Batı'nın idealize ettiği tip ya da fiziksel özelliklere münhasır olduğunu ve bunun küresel çeşitlilik vurgusuyla çelişkili bir durum oluşturduğunu ifade etmektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Reklam ajansı başkanı Halis Battal, temsil sorununun, yapay zekânın internetten bulduğu verilere dayanarak görüntü oluşturmamasından kaynaklandığını ve bu nedenle Türk kökenli bir karakter tasarlanırken Arap kıyafetleri ve fenotipine rastlanabildiğini belirtmektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Reklam yönetmeni Saadettin Konukseven, görsel üreten yapay zekânın başlangıçta bir teknik araç gibi düşünülmesine karşın, artık insanla birlikte çalışan etkileşimli bir makineye dönüştüğünü savunmaktadır. Konukseven, mevcut araçlardan en büyük farkın, artık insanın

hükmettiği bir makineden ziyade, insanla eş zamanlı üretim yapabilen bir makinenin varlığı olduğunu ifade etmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Film yönetmeni Gökçe Pekhamarat ise daha ileri giderek yapay zekânın bir "aracı" değil, bir "özne" gibi davranabileceğini öne sürmektedir. Ona göre yapay zekâ ile oluşturulan karakterlerin ten rengi, jest ve konuşma biçimi gibi unsurların yönetmenin algısı ve estetik tercihine göre seçilmesiyle, sanal ile gerçeklik arasındaki ilişki giderek belirsizleşmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Battal, sanal ve gerçeklik ilişkisini kuracak kişinin her zaman insanlar olduğunu düşünmekte ve görüntüler üzerinde çalışan insan gözü olduğu sürece, sonuçların yaşamın gerçekliğine daha yakın olacağını savunmaktadır (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Ancak Yurdigül, yapay zekâ ile üretilen içerikte temsiliyetin failinin kim olduğu sorununun karmaşıklığa yol açtığını ve bunun etik sorunları ve sorumluluk problemlerini beraberinde getirdiğini vurgulamaktadır (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yapay zekâ metinlerinin gerçekliği ifade etme biçimleri ve izleyici algısı değerlendirildiğinde, illüzyonun gücünün ve teknik yeterliliğin hızla arttığı görülmektedir. Film yönetmeni Nazif Tunç, üretim tekniklerinin çok kısa zamanda gelişeceği ve yapay zekânın hayatın gerçekliğini, tozunu, kokusunu ve ışığını yansıtabilen bir düzeye ulaşacağını öngörmektedir. Tunç, inandırıcılıkta gözün aldanmayacağı bir kıvama erişileceğini düşünmektedir (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Görüntü yönetmeni Baturhan Kitay da her geçen gün gelişen üretim teknikleri ile sanal ve gerçeklik arasındaki mesafenin giderek kapandığını ifade etmektedir (B. Kitay, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat, reklam ve sinema filmlerinin temel amacının zaten illüzyon oluşturmak ve manipüle etmek olduğunu belirterek, yapay zekânın birebir temsilden ziyade, gerçekliğe dair bir hissiyat üretmesinin daha önemli olduğunu savunmaktadır. Seyircinin o hissi alması durumunda, illüzyonun onlar için gerçek olduğunu kaydetmektedir. Ancak bu hissiyatın, politik alanda manipülasyon riskini yükseltmesi nedeniyle sorun teşkil edebileceğini de eklemektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yurdigül, üretilen içerik kurmaca olduğu için, izleyicilerin çoğunun bu içerikleri, fiziksel deneyime dayanmıyor olsa bile, gerçekmiş gibi algılayabildiğini belirtmektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Kökrek, yapay zekânın insanlığın bütün birikimini kullanabilmesi sayesinde, unuttuğumuz veya ihmal ettiğimiz birçok şeyi önümüze koyarak hayata dair daha farklı gerçeklikler sunacağını düşünmektedir. Kökrek ayrıca yapay zekânın iknaya ve tesire dayanmasından ötürü, manipülasyon açısından çok güçlü bir alana geleceğini ve kitleleşme

çağının hızlanacağını öne sürmektedir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Yurdigül ise yapay zekânın tüketici verilerine dayalı kişiselleştirilmiş içerikler oluşturduğunu ve böylece izleyiciye özgü bir gerçeklik alanları yarattığını eklemektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Sonuç olarak yapay zekânın bildiğimiz dünyadan farklı yeni bir gerçeklik anlayışı yarattığı yönündeki görüş ortaktır. Ancak bu "yeni gerçeğin" ne olduğu konusunda fikirler ayrışmaktadır; kimine göre bu durum sadece verilerin istatistiksel bir yorumundan ibaretken, kimine göre hayatın yerini alan yapay bir kurgu veya kültürel önyargıları tekrar eden bir taklittir. Teknolojinin sunduğu inandırıcılık arttıkça, insanlık sanal ile gerçek arasındaki çizginin kaybolduğu hem teknik hem de ahlaki açıdan zorlu ve büyük bir değişim sürecine girmiştir.

4. YAPAY ZEKÂ ÇIKTILARINDA MÜELLİFLİK SORUNU VE İDEOLOJİK FAİLLİK

Yapay zekâ ile gerçekleştirilen üretimlerde, çıktıların "yönetmeni" veya müellifi meselesi, tekil bir özneye atfedilememekte; aksine çok aktörlü ve katmanlı bir sisteme yayılmaktadır. Battal, sinemada ve reklam filmi yapımında istenen çıktıları ve sonuçları alıp bu sonuçları kurgulayan ve mesajı hedef kitleye ileten kişinin yönetmen olduğunu belirtmektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Kökrek de bir eserin sahibinin, niyetini, kastını ve hedefini gerçekleştirmek üzere enerji harcayan kişi olduğunu, dolayısıyla eserin yapay zekânın değil, insanın ürünü olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Tunç da sinemanın tarihsel pratiğine atıfta bulunarak, hayali kuran kişinin (yönetmenin) eserin sahibi olduğunu ve diğerlerinin hayal ortağı sayıldığını belirtmekte; yapay zekânın ise bu süreçte hızlandırıcı ve kolaylaştırıcı bir araç rolünü üstlenmekte olduğunu öne sürmektedir (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat ise, geleneksel yönetmenlik otoritesinin dağılmaya başladığını ve üretici kontrolün tekillikten çoğulcu bir yapıya evrildiğini dile getirmektedir. Bu çoğulcu yapı içerisinde, prompt yazarı bir plan yazarı rolünü üstlenmekte, modeli geliştiren mühendisler ise altyapıyı sunan en önemli aktörler arasına girmektedirler (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Prof. Dr. Alparslan Nas da benzer şekilde, geleneksel sanattaki tekil yönetmen veya yazar kavramının bu teknolojik üretimde geçerliliğini yitirmekte olduğunu ileri sürmektedirler. Sözelimi, üretici kontrolün prompt'u yazan kişiden, modeli geliştiren mühendislerle ve kolektif veri kümelerine kadar birçok farklı aktör arasında dağılmış durumda olduğunu açıklamaktadır (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Yurdigül de bu durumu "dağıt/nık" bir kavram olarak nitelemekte ve geleneksel sanattaki yönetmenin artık üretim sürecinin merkezinde yer almadığını savunmaktadır (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Özgüven, eser üretim sürecinde prompt, algoritma mimarisi, mühendislik, veri ve uzmanlaşma eğitimi gibi beş temel boyutun bulunduğunu ve hepsinin önemli katkısının mevcut olduğunu belirterek, merkezi bir kontrol noktasının olmadığını ve bu durumun, muallaklığın uzun süre devam edeceğini göstermekte olduğunu ifade etmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Avşar, makine öğrenmesinin kendi dinamizmi içerisinde kontrolünün ne kadar yapılabileceği konusunun önemli sorunlardan biri olduğunu vurgulamakta ve makineler bağlamında özerk (otonom) bir alanın oluşmaya başladığını eklemektedir (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Prof. Dr. Muhammet Kurulay ise metinlerin birçok kaynaktan aşırma yaparak derlenmesi ve çıktıların hangi kişiye ait olduğunun tespit edilmesindeki zorluklar nedeniyle, müellifi bulmanın imkansızla yakın olduğunu belirtmektedir (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Kendileriyle görüşülen uzmanlar, yapay zekâ çıktılarının ideolojik bir analize tabi tutulabileceği hususunda hemfikir olmakla birlikte, bu ideolojik eğilimin en baskın kaynağının kolektif veri kümeleri olduğunu tespit etmektedirler.

Yurdigül, üretilen metin ya da görsellerin ideolojik analizinin yapılabileceğini ve yapılmasının zorunlu olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, yapay zekânın ideolojik bir aygıt gibi işlediğini; hangi değerleri görünür kıldığı, hangi kimlikleri öne çıkardığı ve nasıl bir toplumsal gerçeklik varsaydığı gibi sorular üzerinden çözümlemelerin gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedir. O halde üzerinde durulması gereken husus ideolojik failliğin temel kaynağının ne olduğudur. Buna ek olarak Yurdigül, üretici otoritenin bulanıklığı içerisinde dominant görünen unsurun modelin eğitildiği veri kümesi olduğunu ifade etmekte, bu veri kümesinin kültürel bir hafıza işlevi gördüğünü eklemektedir. Bu kolektif veri kümesinden beslenen yapay zekânın metinlerinde ve görsellerinde erkeksi, milliyetçi, cinsiyetçi ya da seküler perspektifler gibi baskın ideolojik eğilimlerin görülebildiğini kaydetmektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Konukseven, yapay zekâ araçlarının farklı ideolojilerle eğitilmekte olduğunu ve bu eğitimin net bir dünya görüşü (örn. *woke culture* veya belirli bir dinsel bakış açısı) yansıtıldığını belirtmektedir. Bu durum, aynı komutlar verilse dahi farklı modellerin (örn. Midjourney ve Runway) farklı fenotiplere veya estetik tercihlere ağırlık vermesine neden olmaktadır (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Avşar, bu anlamda, yapay zekânın dünya hegemonyası için belirli odaklara hizmet edebilecek bir potansiyel taşıdığını gözlemlemektedir (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Mevcut tabloyu yorumladığımızda, sanatsal üretimdeki geleneksel 'tekil yaratıcı/yönetmen/senarist' otoritesinin sarsıldığı görülmektedir. Müelliflik kavramının insan, algoritma ve veri setleri arasında paylaşılan çok katmanlı bir yapıya dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu durumun, üretim pratiklerinde köklü bir değişimin habercisi olduğu öngörülebilir.

İdeolojik açıdan bakıldığında ise yapay zekânın tarafsız bir araç olmaktan ziyade, beslendiği veri havuzlarının taşıdığı kültürel ve siyasi kodları yeniden üreten bir mekanizma olarak işlediği görülmektedir. Dolayısıyla, bu üretimlere dair yapılacak bir analizin, sadece komutu veren kişiye odaklanmakla sınırlı kalamayacağı; sistemin arka planındaki veri setlerinin şekillendirdiği toplumsal hafızayı da incelemeyi zorunlu kıldığı görüşü dikkat çekmektedir.

5. YAPAY ZEKÂ VE BELGESEL GERÇEKLİĞİ: BELGESEL TÜRÜNÜN GELECEĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Yapay zekânın salt gerçeklik iddiasını sarsması, belgesel türünü nasıl etkileyeceği ve izleyici ile gerçeklik arasında nasıl bir ilişki tesis edeceği sorularını gündeme getirmektedir. Mülakat yapılan uzmanlar, yapay zekâ ile üretilen görselin doğası gereği, belgeselin temel dayanağı olan "gerçeklik" kavramını çok yönlü olarak sorgulamaktadırlar.

Avşar, yapay zekâ tarafından üretilen bir metne belgesel denmesinin esas itibarıyla mümkün olmadığını savunmaktadır. Zira, ne kadar veriler gerçeğe dayansa da görselin kendisi kurmaca bir mahiyet taşımaktadır. Avşar, bunun semiyotik bir mesele olduğunu ve her görüntünün, üretilmiş görüntü ile 'göstergesel' mesajlar bakımından ciddi farklılıklar barındırdığını belirtmektedir (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Nas, belgesel türünün zaten hiçbir zaman tamamen tarafsız bir anlatı olmadığını, daima belirli bir ideolojik çerçevede ve bir bakış açısından üretildiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, yapay zekâ ile üretilen görsel malzemelerin de belgesel içinde kullanılması, türün uzun süredir tartışma konusu olan gerçeklik iddiasını daha da belirsizleştirmekte olduğunu ileri sürmektedir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat, belgeselin zaten "çıplak gerçeğin kendisi" değil, "gerçekliğe dair bir yorum" olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, yapay zekâ ile üretilen malzemelerin belgeselin doğasına aykırı olmadığını düşünmektedir. Pekhamarat, belgeseldeki gerçeklik iddiası yerine, "duygusal hakikat" gibi bir kavramın oluşturulabileceğini veya oluşturulmasının denenebileceğini ileri sürmektedir. Ona göre belgesel, görünenin ötesinde bir gerçekliğe, daha şiirsel bir alana dönüşebilmektedir. Ancak bu yeni tanımlamanın, yapay zekâ üzerinden değil, insanın hafızası ve duygusu üzerinden yapılması gerektiği görüşündedir. Pekhamarat, görüntü anlamında yapılan çarpıtmaların çok büyük bir öneminin olmadığı kanaatini taşımakta; zira anlatılmak istenenin ne olduğu, yani anlatımın biçimini konuşmakta olduğumuzu belirtmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Nas, yapay zekânın belgesel anlatıyı yeniden şekillendirebileceğini, ancak bu durumun belgesel türünü yeniden tanımlamayı değilse bile, izleyicinin gerçeklikle kurduğu ilişkiyi yeniden düşünmeyi gerektirdiğini ifade etmektedir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Özgüven, belgesel türüne ilişkin tartışmaları mockumentary (alaycı belgesel) türü

üzerinden değerlendirmektedir. Özgüven, yapay zekânın ürettiği dokümantal çıktılarının esasen bir belgesel değil, bir taklitlik olduğunu, istatistiksel bir taklidini yaptığını belirtmektedir. Ancak yapay zekânın, insanın bir araya getiremeyeceği birtakım şeyleri bulabileceği, gözden kaçan detaylara zoom yapabileceği veya binlerce görüntüdeki ortak davranışı (pattern) tespit edebileceği, dolayısıyla yeni içgörüler sunabileceği de eklenmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yapay zekâ uzmanı Ahmet Oğuz Koca, görüntü üretimi bağlamında, yapay zekânın yuvarlama yapmakta olduğunu ve detay anlamında bugün itibarıyla dahi gerçeklikten uzak kaldığını dile getirmektedir. Bununla beraber Koca, yapay zekânın her zaman gerçeğe daha da yaklaştığı iddiasında olacağını eklemektedir (A. O. Koca, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Uzmanlar, yapay zekânın belgesel üretimindeki potansiyelini, özellikle geçmişçi canlandırma ve araştırma kolaylığı gibi alanlarda görmektedirler. Konukseven, yapay zekânın en uygun kullanım alanının belgeselin belirli bir türü olduğunu ve özellikle geçmişe dönük (örneğin bin beş yüz yıl önceki) bir görüntüyü resmetmek için çok uygun olduğunu düşünmektedir. Bu kullanım, yüklü bir maliyetle karşılaşılabilecek olması durumunda üretim maliyetini düşürebildiği için mantıklı bulunmaktadır. Bu durumda, yapa zekânın gerçeği manipüle etmediği, aksine mevcut verilerin görselleştirilmesini sağladığı belirtilmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Kitay, belgesel mecrasında yapılan üretimlerde hibrit bir sistemin verimli çalışabileceğine inanmaktadır (B. Kitay, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Konukseven de mevcut çekimin olmadığı yerlerde ya da çok maliyetli sahnelerde (Antarktika'daki bir sahne gibi) yapay zekânın kullanımını çok mantıklı bulmaktadır. Ancak, mevcut olanı olduğu gibi manipüle etmenin veya birebir taklit etmenin mantıklı olmadığını vurgulamaktadır (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Tunç, yapay zekânın, insanın araştırmakla yıllarını, on yıllarını harcayabileceği veya hiç ele geçiremeyeceği bilgileri kolay bir şekilde önüne sunmasıyla, gerçekliği belgeselde daha iyi sağlayacak bir kolaylık kapısı açabileceğini belirtmektedir (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Konukseven, insanın gerçek duygusunun hala kamerayla çekilmesi gerektiğini düşünmekte; yapay zekânın bu durumu zenginleştirebileceğini ancak her şeyiyle insani günlük bir şeyin çekilmesi gerektiğini savunmaktadır. Konukseven, bu durumu "Ruh için her zaman insan dokunuşu lazım" sözleriyle ifade etmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Uzmanlar, yapay zekâ kullanımının getirebileceği sosyo-politik ve epistemolojik risklere de dikkat çekmektedirler. Tunç, kötü niyetli birisinin, aynı belgeleri, planları ve videoları kullanarak tamamen çarpıtılmış bir belgesel hazırlayabileceğini belirtmektedir.

Belgeselcinin namuslu olması durumunda daha insani ve insaflı bir şey çıkartabileceğini; dolayısıyla meselenin yönlendiricinin (yönetmenin) niyetine kalmakta olduğunu ifade etmektedir (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Avşar, gelecekte dijital uluslaşma modelinin ortaya çıkmasıyla, bugünkü somut gerçekliğin gerçeklik statüsünü yitirme riskinin bulunduğunu belirtmektedir. Bu durumda üretilmiş görüntülere belgesel denilebileceği ve bu yeni ortamda geçmişe dair bilgilerimizin yeniden dizayn edilme riskinin bulunduğunu ve geçmişin yeniden üretilebileceğini ileri sürmektedir. Avşar, yapay zekâ havuzundaki bilgiyi merkezi biçimde kontrol eden aktörlerin, algoritmalar aracılığıyla bazı verileri görünür kılarken bazılarını gizleyebileceğine dikkat çekmektedir. Özellikle uluslararası düzen ve devletlerin çıkarı bağlamında, belirli egemen devletlerin kontrolündeki havuzda, yapay zekâ yoluyla hedef alınan ülkedeki verinin yönetilme imkânı olabileceği belirtilmektedir. Avşar, belgeseli korumak için öncelikle insanın korunması gerektiğini düşünmektedir. İnsanın sosyal cemiyyet halinde yaşama niteliğini kaybetmesi, onu sadece bir tüketici haline getireceğini ve dolayısıyla belgesel yapma imkanının da kaybolacağını vurgulamaktadır (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

6. YAPAY ZEKÂ KARAKTERLER VE İZLEYİCİ ETKİLEŞİMİ

Uzmanlar, yapay zekâ tarafından üretilen sentetik gerçekliğin zamanla izleyiciler tarafından doğal karşılanacağı ve bu durumun temel bir algısal değişime yol açacağı görüşünü ifade etmektedirler. Avşar, yapay zekâ ile üretilen gerçekliğin, tıpkı Lumière kardeşlerin filmlerinde izleyicilerin trenden kaçması gibi ilk etapta şaşkınlık oluştursa da zamanla bir alışkanlık haline geleceğini belirtmektedir. Avşar, sinemasal gerçekliğin algılanma sürecine benzer şekilde, yapay zekâ tarafından üretilen insan, çevre ve ilişki modellemelerine de alışılacağını ifade etmektedir. Avşar, buradaki temel riski, Eflatun'un mağara alegorisi üzerinden açıklamakta ve insanların bir süre sonra yapay zekânın ürettiği gerçeklik karşısında, asıl dünya ile ilgili neyi görebilecekleri sorununun ortaya çıkacağını belirtmektedir. İnsan, alışan bir varlık olduğundan, yabancılaştırma etiketleri ortadan kalkmakta ve üretilen içerikle özdeşleşme süreci başlamaktadır; bu durum ise bir süre sonra gerçeğin bu olduğu algısını oluşturmaktadır. Avşar, yapay zekânın diğer tekniklerden (örneğin *Simpsonlar*'daki gibi karikatürize karakterlerden) farkının, gerçek olana son derece yakın bir gerçek üretebilmesi ve bunu sürekli, daha zengin ve daha geniş ölçekte gerçekleştirebilmesi olduğunu vurgulamaktadır (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yapay zekâ karakterlerinin inşasında sosyolojik ve kültürel eleştirilerin temel çerçevesi, veri kümelerinden kaynaklanan normatif önyargıların tekrarlanması üzerine kurulmaktadır. Nas, yapay zekâ ile üretilen karakterlerin mevcut normları, toplumsal cinsiyet rollerini ve sınıfsal temsilleri yeniden üretme eğiliminde olduğunu açıklamaktadır. Bunun nedeni, yapay zekânın beslendiği veri kümelerinin zaten bu egemen normlarca şekillenmiş olmasıdır. Nas'a göre, yapılacak sosyolojik ve kültürel eleştiriler, karakterlerin hangi değerleri

görünür kıldığını, hangilerini dışladığını, hangi grupları merkeze alıp hangilerini marjinalize ettiğini sorgulamalıdır (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yurdigül, yapay zekâ ile üretilen karakterlerin teknik bir yenilik gibi görünmekte olduğunu, ancak aslında temsile dair köklü değişimler yaptığını belirtmektedir. Mevcut veri kümesindeki toplumsal normlar, kalıplar ve önyargılarla şekillenen karakterlerin, cinsiyet, ırk ya da sınıf çeşitliliğini homojenleştirme riski de taşıdığını belirtmektedir. Bu durum, standart karakterlerin ortaya çıkması sorununu beraberinde getirmektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat, karakter inşasının giderek sıradanlaştığını ve bu karakterlerin artık insan zihninden ziyade algoritmanın dünyasından, veri tabanından çıkacağını düşünmektedir. Pekhamarat, toplumun genelde cinsiyetçi olduğu için toplumsalın bir nevi tezahürü olan veri tabanından çıkacak karakterlerin cinsiyetçi veya sınıfsal önyargılar taşıyabileceği riskini dile getirmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yapay zekâ karakterleriyle kurulan duygusal bağ, yabancılaşma ve tekinsiz vadi gibi psikolojik tartışmaları gündeme getirmektedir. Nas, izleyicinin bu "sentetik karakterlere" gerçek karakterler gibi bağlanabileceğini, empati kurabileceğini ya da onları tehdit olarak algılayabileceğini belirtmektedir. Bu durum, izleyici deneyimini yalnızca estetik değil, aynı zamanda etik ve varoluşsal bir düzleme taşımaktadır (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Battal ise, insanların izledikleri karakterlerin gerçek olduğuna inanıp gerçeklik algılarını yitirerek duygusal bir bağ kurabileceklerini öngörmektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Konukseven, izleyicilerin, karakterin yapay zekâ tarafından tasarlandığını anlarsa mesafeli bakacağını ve güçlü bir duygusal bağ kuramayacağını savunmaktadır. Konukseven, yapay bir karakterle bağ kurmanın çok zor olduğunu, çünkü hikâyenin devreye girmesi gerektiğini, aksi takdirde yapaylığın ilginçlik evresini geçince tükeneneceğini belirtmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Pekhamarat, izleyicinin, karakterle empati kurmaya başladıkça, yapay ve gerçek ayrımının silikleştiğini, bu sürecin izleyicide hem bir yabancılaşma hem de büyülenme yaşatabileceğini ifade etmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yurdigül, 'Tekinsiz Vadi' kavramına dikkat çekmekte ve neredeyse insan gibi görünen yapay zekâ varlıklarının izleyicide soğukluk ve ürpertici bir his oluşturduğunu, bu durumun insanların yapay zekâ ve robotlarla olan etkileşimini azaltmaya başladığını belirtmektedir. Yurdigül, bu tür varlıklara karşı hayranlık ve empati oluşmasının da söz konusu olduğunu, ancak bunun da yine gerçeklikten sapmış bir ilişki biçimine dönüştüğünü vurgulamaktadır. Bu karakterler, izleyicilerin gerçek insanlar hakkındaki beklentilerini etkileyebilmekte ve değiştirebilmektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yapay zekânın iletişimdeki manipülatif gücüne ve karakter inşa etme sürecinin nasıl dönüşmekte olduğuna ilişkin farklı öngörüler de dile getirilmektedir. Kökrek, modern Batı dünyasının kutsalla ilişkisini koparıp ideal kavramını yitirmesiyle, gerçekliğin iletişim ve kurumlarla inşa edilen ve manipüle edilebilen bir yapıya dönüştüğünü belirtmektedir. Kökrek, söylenilen sözün içeriği değil, nasıl söylendiği ve nasıl etkilediği hususunun daha önemli hale geldiğini; yapay zekâ bir araç olarak kullanıldığında, en sıradan kabiliyetlerin dahi çok iyi şeyler yapabileceği bir imkânın ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kökrek, insanların şuurlu olma ve etkilenilen şeyi kritik etme yeteneğinin ellerinden alındığını ve bir sürüleşme çağına doğru ilerlenmekte olduğunu düşünmektedir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat, bugünkü karakter inşasının pasif bir noktada olduğunu; yapay zekâ destekli olarak hazırladıkları Akbank reklamındaki karakter örneğinde olduğu gibi, yalnızca görüntüsel anlamda bir algı yaratmaktan ileri gidemediğini belirtmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Özgüven, gerçek karakter oluşturma zor bir iş olduğunu, özellikle teknolojiye yakın olanlar için (örn. Lucas gibi) bunun daha da zorlaştığını ifade etmektedir. Yapay zekânın, eldeki verilerden istatistiksel bir şeyler oluşturmaya çalıştığını ve yeni bir şey üretemediğini belirtmektedir. Ancak makine, Bergman veya Pasolini filmlerindeki gibi belirli ifadeler üretebilmekte ve bu istatistiksel çıktılar bize gerçeklik hissiyatı oluşturabilmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Tunç, gelecekte seyircinin her şeyi kişiselleştireceği bir zamanın geleceğini öngörmektedir. Başrol oyuncusunun fiziksel görünümünden, hikâyenin seyrine, mutlu sonla bitmesine ya da kanla bitmesine kadar hep seyircinin karar vereceği bir zamana doğru gidilmekte olduğu düşünmektedir (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yurdigül de interaktif bir karakter üretiminin söz konusu olacağını ve oyun programlarında olduğu gibi sinemada da birtakım platformlar aracılığıyla izleme esnasında karakterlerin gerçek zamanlı (real-time) güncellenip değiştirilebileceğini belirtmektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yapay zekâ destekli karakter inşası ve izleyici etkileşimi üzerine yapılan değerlendirmeler bir bütün olarak ele alındığında, sinematografik gerçekliğin ontolojik yapısını değiştiren köklü bir dönüşüm olduğu görülmektedir. Uzmanlar, sentetik gerçekliğin zamanla izleyici tarafından kanıksanacağı konusunda hemfikir olmakla birlikte, risklerine dikkat çekmektedir. Netice itibarıyla yapay zekâ, hikâye anlatıcılığında özellikle karakter oluşturmada sınırları genişleten bir araçtır. Ancak görüşlerden yola çıkılarak bu araç için insan doğası, etik değerler ve hakikat algısının yeniden sorgulanmasını zorunlu kıldığı söylenebilir.

7. GÖSTERGELER VE GERÇEKLİK YORUMLARI

Yapay zekâ, eğitim süreçleri sayesinde gerçek dünyada doğrudan bir referansı bulunmayan içerikleri dahi üretebilmektedir. Uzmanlar, bu tür göstergelerin oluşturulmasında teknolojinin rolü büyük olsa da bunların anlamlandırılmasının ve bir değere dönüşmesinin nihayetinde yine insan etkileşimine bağlı olduğu görüşünde birleşmektedir.

Kitay, insan eliyle üretilmiş olan bir ürünün mutlaka yansımalarının olacağını ve bu yansımaların da insanlar yoluyla gerçekleşeceğini ifade etmektedir (B. Kitay, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Bu görüş, yapay zekânın nihai çıktısının ve yorumlanabilirliğinin, insanî algı ve etkileşimden bağımsız olamayacağını ima etmektedir.

Tunç, insanın bütün serüveninin ve yolculuğunun bir gerçeği bulabilmek ya da yanılmak üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir. Tunç'a göre dünya, yanılsamalarla, aldatmalarla ve aldanmalarla yürüyen bir illüzyon olmaktadır. Bu durum, kurgu ve görüntülerle insanın yanıltılabileceğini, hatta bunun giderek artacağını (sesle ve görüntüyle yapılan kurguyla) göstermektedir. Dolayısıyla, referansı olmayan göstergeler dahi, insanın gerçeklik algısıyla oynayarak bir yorum alanı açmaktadır (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Battal, yapay zekânın gerçekte var olmayan bir veriyi/imgeyi oluşturabileceğini düşünmektedir. Battal, başlangıçta var olmayan bir şeyi internet verilerinden alamadığı için yapamayan yapay zekânın, insanların deneyimleri ve geliştirmeleriyle var olmayan herhangi bir şeyi oluşturabileceğini belirtmektedir. Bu durum, yapay zekânın yalnızca mevcut olanı taklit etmeyip, insan yönlendirmesiyle ontolojik olarak yok olanı da inşa etme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yapay zekânın yorumlama sürecindeki olası objektifliği ise, duygudan yoksun çalışma biçimi ile beslendiği verinin niteliği arasındaki ele alınmaktadır. Konukseven, yapay zekânın doğru ve tarafsız veriyle beslenmesi durumunda, insandan daha iyi yorum yapabileceğini ve daha objektif olabileceğini ileri sürmektedir. Bu objektiflik, yapay zekânın duygusunun, yanının ve hissinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Konukseven, güncel örneklerle (doktor raporlarında daha iyi sonuç alması gibi) objektif bir sonuç alınmak isteniyorsa yapay zekânın insandan çok daha mantıklı olduğunu desteklemektedir. Ancak Konukseven, bu görüşüne bir sınırlama getirmekte ve yapay zekânın tam objektif olamayacağını belirtmektedir. Zira bu sistemler, sonuçta bir insan verisiyle beslenmekte ve beslendiği kaynakların nereden geldiğiyle yakından ilişkili olmaktadır. Bu durum, daha önceki analizlerde de ele alındığı üzere, verideki önyargıların nihai çıktıya yansımaları sorunu yeniden gündeme getirmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Referanssız göstergeler üretme yeteneğinin getirdiği en önemli etik ve hukuki risk, sahtekârlık veya kalpazanlık kavramıyla açıklanmaktadır. Tunç, yakın gelecekte yapay zekâ ile üretilen görüntülerin ışık ve diğer detaylar itibarıyla insan gözü tarafından ayırt edilemeyeceği bir noktaya ulaşılacağını öngörmektedir. Tunç, yapay zekânın bu tür sahtekârlıkları çok kolay yapabileceğini vurgulamakta ve bir şeyin gerçekliğinden çıkarılıp sahtesinin meydana getirilmesinin (kalpazanlık) bir suç olduğunu belirtmektedir. Bu sahtekârlık, bir film fantezisi olarak kabul edilebilmekle birlikte, bir haber olarak veya insan ilişkilerinde kullanılan bir not olarak karşımıza çıktığında kaygı verici hale gelmektedir. Tunç'a göre, yapay zekânın bu tür eylemleri gerçekleştirmesi durumunda, gelecekte hukuki sistemlerin bu üretimleri yargılamak zorunda kalacağı yeni bir döneme girilecektir. Bu durum, referansı olmayan ve gerçekmiş gibi algılanan göstergelerin, toplum nezdinde yaratabileceği kaosu ve hukuki gereklilikleri işaret etmektedir (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Sonuç olarak yapay zekâ, insan yönlendirmesiyle sadece mevcudu taklit etmeyip, gerçekte var olmayan bir gerçekliği de inşa edebilmektedir. Ancak beslendiği verilerin insan kaynaklı olması tam objektifliği engellerken; kurgunun gerçekten ayırt edilemez hale gelmesi, gelecekte ciddi hukuki ve etik sorunları zorunlu olarak gündeme getirecektir.

8. YAPAY ZEKÂNIN KENDİ ÇIKTISINI TEKRAR GİRDİ OLARAK KULLANMASI VE ANLAM ÜRETİMİNDEKİ KISIR DÖNGÜ İHTİMALİ

Bu konuda genel eğilim, kısır döngü riskinin var olduğu, ancak insan girdisinin ve teknik ilerlemenin bu döngüyü kırmayı hedeflediği yönündedir. Uzmanların büyük bir kısmı, yapay zekânın kendi verilerini tekrar kullanmasının kaçınılmaz olarak bir kısır döngü veya patinaj dönemi yaratacağı riskini yüksek görmektedirler. Nas, yapay zekânın kendi çıktısını yeniden girdi olarak kullanmasının, temsil ve anlam üretiminde çeşitliliğin azalmasına, kültürel tekrarın norm haline gelmesine ve eleştirel bakışın zayıflamasına yol açabileceğini belirtmektedir. Bu durum, üretkenliği değil, algoritmik konfor alanını büyüten bir kısır döngü oluşturmaktadır (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat, bu durumu acıttıkça kendi kuyruğunu yiyen yılan metaforuyla açıklamaktadır. Pekhamarat, kontrolsüz bir ilerleme durumunda, temsiliyetin en baskın genin veya en baskın verinin tekrarına dönüşmeye başlayabileceğini ve bunun çeşitlilik yerine tek tipleşmeye götürebileceğini öngörmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Özgüven, şu anda zaten bilim, kültür ve sanatta patinaj dönemine yaklaşıldığını ifade etmektedir. Ona göre bu patinajın nedeni, ana algoritmalarda ve ana yöntemlerde çok değişikliğin yapılmamasıdır. Yazılımın temellerinin (Lisp veya Fortran dilleri gibi) değişmemesi ve mevcut algoritmanın nasıl başarılı olduğunun tam olarak bilimsel metotla bilinmemesi nedeniyle, insanların bu büyümlü yapıyı bozmak istememesi, patinajı tetikleyen faktörler arasında sayılmaktadır (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Kurulay, sosyal medya patronlarından birinin yapay zekânın bütün internetteki verileri kullandığını ve gelişimini tamamladığını belirttiği bir örneği aktarmaktadır. Bu durum, yeni veriye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Ancak Kurulay, yapay zekânın mevcut verilerden kombinasyonlarla yeni sanal veri üretebildiğini de eklemektedir (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Uzmanlar, döngünün kırılmaması durumunda ortaya çıkacak en önemli sonuçları homojenleşme, dejenerasyon ve hakikat algısının değişimi olarak saptamaktadırlar. Nas, kısır döngünün, üretici çoğulluk yerine yapay zekâ sistemlerinin egemen kültürel kodları yeniden üretmesini pekiştireceğini ve bu durumun alternatif veya marjinal seslerin görünmez kılındığı, homojenleşmiş bir medya ekosistemini beraberinde getirebileceğini ifade etmektedir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat, kendi çıktısını tekrar girdi olarak kullanmanın zamanla hem estetik hem de anlamsal bir dejenerasyona neden olmasının mümkün olduğunu belirtmektedir. Orijinal bir şey yokken, kopyanın kopyasının tamamen orijinal gibi görülmesi tamamen mümkün hale gelmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Avşar, yapay zekânın ürettiği anlam ve kodların bir süre sonra hakikatin yerini alma ve hakikat algısını değiştirebilme riskinin, kısır döngü ihtimalinden daha büyük olduğunu düşünmektedir. Bu risk, üretken ekosistemdeki en kritik sonuçlardan biri olarak görülmektedir (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Özgüven, patinaj döneminde daha fazla data ve daha fazla bilgisayar gereksiniminin, bir süre sonra işlerin tıkanmasına neden olacağını ve bunun bir çözüm olmadığını ifade etmektedir. Sürekli daha fazla veri talep eden sistemlerin, kontrolsüz bir veri canavarına dönüşmesinin ürkütücü bir tablo yarattığını ifade etmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Uzmanlar, kısır döngüyü kırmanın yollarının hem teknik/algoritmik iyileştirmelerden hem de üretici insan girdilerinden geçtiğini belirtmektedirler. Koca, mühendislerin en büyük hedefinin bu kısır döngüyü kırmak olduğunu ve algoritmaların bu şekilde daha iyiye götürülmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Kendi anlamlı verilerini ve sonuçlarını üretmeye başladığında AGI (Genel Süper Zekâ) seviyesine çıkmış olacağını ve AGI sonuçlarının kısır döngüyü aşan bir durum olacağını özetlemektedir (A. O. Koca, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Pekhamarat, kısır döngüden kaçınmak için mümkün olduğunca yeni zamanda yapay zekâyâ karşıt girdiler verilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Üretici kişilerin (yönetmen, senarist) kendi kültürel sesini, hafızasını ve yeni bir orijinaliteyi üretme imkanının, bu karşıt bozan, yapı bozucu girdilerle mümkün olacağını belirtmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Avşar ise kısır döngü riskinin var olduğunu kabul etmekle birlikte, her gün milyonlarca insan tarafından dijital platformlar aracılığıyla yeni fikirler, yeni bakış açıları, yeni duygular (öfke, sevinç, üzüntü) şeklinde taze bilgi verildiğini ve bu durumun döngüyü kırmaya yardımcı olduğunu vurgulamaktadır (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Kitay, kısır döngünün kaçınılmaz görünmesine rağmen, belirleyici unsurun üretimde pay sahibi olan insanın maharetleri olacağını belirtmektedir (B. Kitay, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Battal da benzer biçimde, yapay zekâ insan hayal gücüyle yönlendirildiği sürece gerçek anlamda bir kısır döngünün yaşanmayacağını savunmakta; görseli videoya dönüştürme, onu tematik bir yapıya sokma ya da karaktere duygusal bir yön kazandırma gibi süreçlerin doğrudan insanın hayal gücü ve senaryosuna bağlı olduğunu ifade etmektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Kökrek, veri tükenme riskinin kolay bir genelleme olduğunu ve insanlığın üzerinde konuştuğu aşkın bitmemesi gibi, yapay zekânın da inanılmaz zengin bir veri üretimini ve çeşitliliğini kendi içinde barındırdığına inandığını belirtmektedir. Kökrek, yapay zekânın kendi beyninin çalışma tarzı ve biçimindeki değişikliklerin, yeni veri üretme biçimi sağlayacağını ve duyu değişikliği (görme-ışıtme arasındaki dönüşüm gibi) gibi zenginlikler katacağını düşünmektedir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yapay zekânın kendi ürettiği veriyi tekrar tüketmesi, sistemi teknik bir hatadan öte, anlamın ve yaratıcılığın tükendiği yapısal bir kısırlığa sürüklemektedir. Uzmanlar, bu döngünün kaçınılmaz bir "tek tipleşme" yarattığı konusunda tam bir uzlaşma içindedir; ayrışılan nokta ise çıkış yoludur. Sonuç olarak, yapay zekânın sürdürülebilirliği kendi içsel evriminden (AGI) ziyade, insan faktörünün sisteme sürekli olarak enjekte edeceği "kusurlu, duygusal ve özgün" veriye muhtaçtır; aksi takdirde sistem, mükemmel ama içi boş kopyalar üreten bir "yankı odasına" hapsolmaya mahkumdur.

9. YAPAY ZEKÂNIN ÜRETTİĞİ YENİ KAVRAM VE ANLAMLARIN İNSAN ZİHNİNDE KARŞILIK BULMASI

Uzmanlar, yapay zekânın ürettiği kavramların insan zihninde karşılık bulabilmesi için, bu süreçte insan merkezli bir denetimin ve yorumlamanın kritik önem taşıdığını vurgulamaktadırlar. Nas, kavram ve anlam üretiminin insan merkezli, tarihsel, kültürel ve deneyimsel bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, yapay zekâ tarafından üretilen kavramların insan zihninde yer bulması, ancak insan müdahalesi ve yorumuyla mümkün olabilmektedir. Nas, anlam dünyasının tamamen algoritmalara devredilmesinin, insanı insan yapan özgün düşünme biçimini, sezgiselliğini ve eleştirel bilincini tehlikeye attığını ifade etmektedir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat da yapay zekâ ile yeni üretim biçimleri ortaya çıksa dahi, insanın hala anlamın merkezinde yer aldığını hem izleyici hem de üretici olarak merkezde bulunduğunu

belirtmektedir. Pekhamarat, yapay zekânın bir araç olduğunu bilerek yola çıkmanın daha doğru olduğunu düşünmekte ve üreten zihnin yapay zekâyı kullanarak bir şey ortaya koyduğunu vurgulamaktadır (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Kurulay, yapay zekânın şu ana kadar gözlemlenen üretimlerinin mevcut olandan anlam türetmeye dayandığını ifade etmektedir. Yapay zekânın kendisine ne öğretilmişse onu bildiğini, bu nedenle hiç bahsedilmemiş olan bir balık türünü keşfedemeyeceğini örneklemektedir. Bu, yapay zekânın üretiminin kendi müktesebatıyla sınırlı kaldığını ve insan tarafından yüklenmeyen yeni bir kavramı tek başına keşfetmesinin olanaksız olduğunu göstermektedir (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Bazı uzmanlar ise yapay zekânın ürettiği çıktıların kavramsal düzeyde olmasa bile, duygusal ve sezgisel düzeyde insan zihninde karşılık bulabileceğini öne sürmektedirler. Pekhamarat, yapay zekânın ürettiği kavramların anlamdan ziyade hissetme düzeyinde karşılık bulabileceğini düşünmektedir. Yapay zekâ ile oluşturulmuş estetik görseller ve duysal hareketlerin zaman zaman yüksek bir yoğunluk taşıdığı ve herhangi bir dilde olmayan bir duyguyu tetikleyebildiği kaydedilmektedir. Bu tetiklenmenin, insana anlam düzeyinde değil, his düzeyinde bir gerçeklik sağladığını belirten Pekhamarat, sanatın önemli yönlerinden birinin sezgi ve duygu olduğunu; yapay zekânın da bu alanda yeni üretimler ortaya koyabileceği inancını taşımaktadır (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Özgüven, yapay zekânın korku filmi izleyerek zamanla nasıl korku verileceğini öğreneceğini ve bu sayede bizde farklı, belki bilmediğimiz duygularımızı ve hislerimizi ortaya çıkartacağını düşünmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Kitay, yapay zekâ üretiminde deneme sayısının fazla olması sebebiyle aslında insanların aramadığı şeyleri de keşfetme ihtimalinin mevcut olduğunu belirtmekte; bu keşiflerin insanları geliştirebileceği ve yeni pencereler açacağını değerlendirmektedir (B. Kitay, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Uzmanların bir kısmı, insan doğasının alışkanlık kazanma eğilimi nedeniyle, yapay zekânın ürettiği yeni kavram ve anlamların kolaylıkla kabul göreceği ve yeni kültürün parçası olacağı görüşünü taşımaktadır. Battal, yapay zekânın olduğu bariz görüntülerin bile gerçek olduğuna inanan insanlar varken, yapay zekânın üreteceği yeni kavram ve anlamların insan zihninde kesinlikle yer edeceğini ve bunun ilerde bir tehdit unsuru da oluşturabileceğini belirtmektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Tunç, fotoğrafın resim sanatını, sinemanın tiyatroyu dönüştürmesi gibi örnekler vererek, yapay zekânın da bir keşif yahut buluşla ilgili arayışı olabileceğini ve insanı hayrete düşüren harikaların zaten var olacak şeyler olduğunu, dolayısıyla yapay zekâ yoluyla bu sirlara ve bilinmezliklere ulaşıldığında, insanların "bunlar da varmış" diyeceği bir durumu öngörmektedir (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Konukseven, yapay zekâ devriminin internet devriminden daha büyük olduğunu, her yeni devrimin yeni bir dil oluşturduğunu ve yapay zekânın da kendi dilini üreteceğini belirtmektedir. Konukseven, 2020 doğumlu bir çocuğun yapay zekâsız bir dünya görmeyeceğini ve yapay zekâ ile doğacak bir insan için yapay gerçeklik kavramlarının bir soru işareti dahi olmayacağını, gerçek olarak kabul edileceğini ifade etmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yeni teknolojilerin getirdiği düşünsel kolaylık ve yapay zekâyâ bağımlılık, insan zihninin düşünme yetisini kaybetme riski üzerinden tartışılmaktadır. Konukseven, Harari'nin "düşünen son nesil biziz" tespitine atıfta bulunarak, her şeyi yapay zekâyâ söyletme imkanının olmasıyla çok beyinsiz bir neslin gelebileceği endişesini dile getirmektedir. Bu durum, beyin antrenmanı yapmamış ve düşünme yetisini başkasına emanet eden bir nesil riskini ortaya çıkarmaktadır. Konukseven, teknolojinin sanatı ve genel kültürü çok şekillendirmekte olduğunu, sanatın teknolojinin izin verdiği kadar bir şey yapabileceğini ifade etmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Yurdigül ise bu yöndeki karamsar, nihilizme sürükleyecek görüşleri paylaşmadığını belirtmektedir. Yurdigül, teknolojinin hep böyle determinist karşıtları olduğunu, ancak teknolojinin yeni değerler, yeni tecrübeler ve yeni gerçeklikler üzerine konuşma imkânı verdiğini savunmaktadır. Ancak, Yurdigül, mevcut jenerasyonun çizdiği çerçevedeki gerçeklikten kopuş olduğunu söylemenin çok mümkün olduğunu da eklemektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Kökrek, yapay zekânın veri tükenmesi riskinin basit bir genelleme olduğunu düşünmekte ve makinenin çalışma tarzındaki değişikliklerin, inanılmaz zengin bir veri üretimini ve çeşitliliğini kendi içinde barındırdığına inanmaktadır. Kökrek, yapay zekânın görme ile işitme arasındaki dönüşüm (duyu modalite değişikliği) gibi, insanın bilmediği transformasyonları çok kolay yapabileceğini ve bu sayede yeni veri üretme biçimlerinin ortaya çıkacağını belirtmektedir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Yapay zekâ, insan zihnindeki "kavram" ve "anlam" tanımını kökten değiştirmektedir. Geleneksel "derinlemesine anlama" ve "tarihsel bağlam" yerini, yapay zekânın sunduğu "hızlı, duyusal ve hibrit" bir gerçeklik algısına bırakmaktadır. Uzmanların bir kısmı bu durumu insan zekâsının körelmesi (düşünsel tembellik) olarak bir tehdit şeklinde görse de kaçınılmaz olan sonuç, gelecek nesillerin yapay zekâ çıktılarını "yapay" olarak değil, hayatın olağan bir "yeni gerçekliği" olarak kodlayacağı ve anlamı insan-makine iş birliği üzerinden yeniden tanımlayacağıdır.

10. YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA HAKİKATİN DÖNÜŞÜMÜ: NİHİLİZM VE YENİ HİBRİT KÜLTÜRLER ARASINDA BİR İKİLEM

Görüşülen uzmanların büyük bir kısmı, yapay zekâ içeriklerinin bir nihilist boşluk üretmekten ziyade, gerçekle kurgunun iç içe geçtiği hibrit kültür biçimlerini ortaya çıkaracağı yönünde görüş bildirmektedir. Kökrek, insanlık tarihinin her zaman büyük dönüşümlere uğradığını ve bu dönüşümlerin yeni sentezler oluşturarak hibrit bir şekilde devam ettiğini

belirtmektedir. Kökrek, şu anki gidişatın da hibrit bir kültüre doğru olduğunu ifade etmektedir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Battal da bu dönüşümün nihilist bir boşluk değil, yeni hibrit kültürler oluşturacağını savunmaktadır (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Pekhamarat, bu hibrit kültürlerde; gerçekte kurgu, insanla makine, geçmişle gelecek gibi geçişli alanların yeni bir anlatı dilinin temellerini atacağını ifade etmektedir. Ancak bu yeni dilin alfabesinin ilk harflerinin henüz atılmakta olduğunu eklemektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yapay zekâ içeriklerinin dolaşımı, mevcut hakikat algısını zayıflatmakta ve geçici bir şüphe dönemi oluşturmaktadır. Nas, yapay zekâ içeriklerinin kontrolsüz biçimde dolaşıma girmesinin, zaten kırılğanlaşmış olan hakikat algısını daha da zayıflatıldığını belirtmektedir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Battal da bu durumun hakikat algısını sarsacağını ve insanların halihazırda bile "bu yapay zekâ mı, yoksa gerçek mi?" sorusu etrafında konseptler üretmeye başladığını kaydetmektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Pekhamarat, yapay zekâ videolarının hızla dolaşıma girmesinin insanlarda bir şok etkisi yaptığını belirtmektedir. Çünkü insanlar, gördüğü şeyin gerçek mi, kurgu mu, orijinal mi, sahte mi olduğu konusunda şüpheyeye düşmektedirler (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Kökrek, nihilistik boşluğa düşme riskinin, alışkanlıklarını kaybedenler için geçerli olacağını özellikle vurgulamaktadır. Kökrek, insanların çoğunun şuur düzeyinde yaşamadığını, alışkanlıklar üzerine kurulu kültüre bağlı olarak yaşadığını ve çok azının ontolojik krize gireceğini düşünmektedir. Bu nedenle, insanların büyük bir kısmı boşluğa düşecektir, çünkü tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte olduğu gibi alışkanlıkları değişecektir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Konukseven, nihilistik boşluğun yapay zekâdan önce zaten oluştuğunu savunmaktadır. Herkesin cep telefonu kameralarından içerik üretmeye başlamasıyla (TikTok, hikâye vb.) zaten muhteşem bir nihilist boşluğun oluştuğunu ileri sürmektedir. Konukseven, yapay zekânın bu durumu daha da artıracığını ve bir noktada gerçekliğin ortadan kalkması fikrinin devreye gireceğini eklemektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Uzmanlar, hakikat algısındaki dönüşümün hangi yöne (olumlu veya olumsuz) gideceğinin teknolojinin kendisinden ziyade, insanın kullanım amacına ve yönetim biçimine bağlı olduğunu belirtmektedirler. Nas, bu dönüşümün nasıl yönetildiğine bağlı olarak iki farklı yöne evrilebileceğini belirtmektedir. Ona göre, etik ilkelere dayalı denetim ve kültürel çeşitliliği gözetken regülasyonlar ile yeni hibrit kültürlerin oluşmasına zemin hazırlanabileceği; ancak bu sınırlar çizilmediğinde, toplumsal anlam üretiminin hızla değersizleşeceği ve dijital bir nihilizmin yaygınlaşabileceği riski bulunmaktadır (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Özgüven, kötü propaganda, *deep fake* kullanımı ve insanlığı köleleştirmeye çalışan *Matrix* tarzı bir sistem oluşturmaya çalışanların olduğunu kabul etmektedir. Ancak, bu

sonuçları kullanarak olumlu tarafa gitmeye çalışanların da olacağını düşünmekte ve her çağda olduğu gibi şu an da bir denge noktasında bulunduğunu, sonucun iki yöne de evrilebileceğini ifade etmektedir. Özgüven, yapay zekânın, insanların yeniden düşüncelerini tanzim etmesine faydalı olacağını ve insanların tüketim topluluğu içinde kaybolma eğilimini kırmasını sağlayabileceğini düşünmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Konukseven, artık gerçeğin de insanın umurunda olmadığını belirtmektedir. İnsanların hakikatin peşinde de olmadığını, aksine anlık eğlenceye odaklandığını ve bir siyasetçinin ömrünü adadığı konuların bile insanların üç dakikasını aldığını kaydetmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Kökrek, teknolojinin ve sanatın pratik becerilerinin her zaman iknaya ve tesire dayandığını ve yapay zekânın bu tesirin manipülasyonu açısından çok güçlü bir alana geleceğini düşünmektedir. Kökrek, kitleleşme çağının çok hızlı olacağını, bu manipülasyon anlamında da mal kiminse onun manipüle edeceğini belirtmektedir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yapay zekânın hızlı dolaşımı, insan davranışları üzerinde hazırcılığı teşvik etme ve disiplin kaybına yol açma gibi psikolojik ve sosyolojik riskler taşımaktadır. Kurulay, içerik üretmek için maddi ve manevi zaman harcayan birileri varken, öbür adamın beş dakikada bir şey yapmış olmasıyla hazırcılığın teşvik edildiğini belirtmektedir. Kurulay, bu durumun, kumara alışmış bir adamın inşaatta yevmiye ile çalışmak istememesi örneğine benzetmekte ve bu yola girenlerin kendi yapabilecekleri şeyleri yapmamaya başlayarak yine kayıp yaşayacaklarını öngörmektedir (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Kökrek, hibrit kültürler ve nihilistik konuların esas olarak biyolojik seviyede kriz, yani maddi dünyaya ait kriz yaşatacağını düşünmektedir. Oysa inanç, düşünce ve dildeki krizin şuur krizi olduğunu ve bunu çok az insanın fark edeceğini ifade etmektedir. Kökrek, rasyonalite ve şuur anlamındaki krizin yeni imkanlar sunacağını ve yeni varoluş biçimleri sunacağını savunmaktadır (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Konukseven, insanların yapay zekâ okuryazarlığı arttığı zaman, onları bir şeyin gerçek olduğuna ikna etmenin çok zor olacağını belirtmektedir. Konukseven, gerçek kavramının şu an zaten yok gibi bir şeye gittiğini ve yapay zekânın bunu daha da pekiştireceğini ifade etmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Sonuç olarak yapay zekâ teknolojilerinin mutlak bir anlamsızlık üretmekten ziyade, gerçek ile kurgunun, insan ile makinenin iç içe geçtiği yeni "hibrit kültürler" inşa ettiği sonucuna ulaşılabilir. Mevcut hakikat algısının zayıfladığı ve hazırcılık gibi psiko-sosyal risklerin (Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026; Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026) belirlediği aşikâr olsa da bu dönüşümün kaderini teknolojinin kendisi değil, insanın onu kullanım biçimi ve etik yönetim yeteneklerimiz belirleyecektir. Dolayısıyla süreç; alışkanlıklarına sıkı sıkıya bağlı kitleler için bir boşluk ve kriz (Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat

2026; Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026) potansiyeli taşıyabilir. Öte yandan bilinçli bir adaptasyon ve doğru regülasyonlarla (Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026; Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026) yönetildiğinde, insanlığın yeni bir anlatı dili ve varoluş biçimi geliştireceği (Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026) köklü bir ontolojik sentez dönemine işaret etmektedir.

11. ALGORİTMİK ÖNYARGI VE KÜLTÜREL TEMSİL SORUNLARI

Yapay zekâ sistemlerinin barındırdığı algoritmik önyargılar, kültürel temsil ve etik açısından ciddi tartışmaları beraberinde getirmektedir. Uzmanlar, algoritmik önyargıların yönetimi için en temel etik gerekliliğin şeffaflık olduğunu ve üretilen içeriğin niteliğinin açıkça belirtilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Nas, yapay zekânın kültürel temsilde nasıl ve ne ölçüde kullanıldığının izleyiciye açıkça bildirilmesinin etik bir zorunluluk haline gelmesi gerektiğini belirtmektedir. Tıpkı bir içeriğin reklam olduğunun belirtilmesi gibi, yapay zekâ ile üretilen bir metin ya da görselin de bu niteliğinin şeffaf biçimde kullanıcıya sunulması şart koşulmalıdır. Nas'a göre böylece, algoritmik önyargıların fark edilmesi ve kültürel homojenleşmenin önüne geçilmesi mümkün olabilecektir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Uzmanlar, önyargıların sadece teknik bir eksiklikten değil, aynı zamanda sistemin ideolojik olarak eğitilmesinden kaynaklandığını vurgulamaktadırlar. Konukseven, yapay zekâda fazlasıyla önyargı bulunduğunu ve bu sistemlerin önyargılı veri kümeleriyle eğitildiğini belirtmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Kurulay, yapay zekânın çok ciddi bir ideolojisi olduğunu ve bunun çok tehlikeli olduğunu belirtmektedir. Dünya siyasetini şekillendiren kişilerin bu gücü kullanarak yönlendirme yaptıklarını açıklamaktadır (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Battal ise algoritmik önyargıların bazen veri yetersizliğinden de kaynaklanabileceğini düşünmektedir. Örneğin Türk dendiğinde Arap fenotipi oluşturulması, önyargıdan ziyade veri yetersizliğinden kaynaklanabilmektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Avşar, kodlamanın nasıl yapıldığının çok önemli olduğunu ve bu alanda çalışan gençlerin "Ben neyi temsil ediyorum? Benim değer anlayışım ne olmalı?" gibi soruları sormasının ve bir duruşa sahip olmasının çok önemli olduğunu değerlendirmektedir (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Özellikle uluslararası rekabet ve ideolojik kontrol bağlamında, ülkelerin algoritmik önyargıları aşmak için özel ve niş alanlara yönelmek zorunda kalacakları öngörülmektedir. Konukseven, ulusal güvenlik, ideolojik sınırlar, bayrak ve din gibi konuların devreye girmesiyle, ülkelerin bazı noktalarda milli yapay zekâ üretmek zorunda kalacağını belirtmektedir. Örneğin Türkiye'nin, e-Nabız sistemi sayesinde dünyada hiçbir devlette olmadığı kadar sağlık verisine sahip olması gibi niş alanlarda müthiş bir yapay zekâ

geliştirebileceği örneğini vermektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Battal da yapay zekâ geliştiricilerinin milli değerleri korumak adına yeni adımlar atması gerektiğini ifade etmektedir (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Kurulay, Rusya'nın Google verilerini kaydetmesi veya Çin'in Amerikan menşeli sosyal medyayı yasaklaması gibi örnekleri göstererek, ülkelerin kendi toplumunun etkilenmesini engellemek için önlemler almakta olduğunu ifade etmektedir (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Özgüven, algoritmaların muazzam önyargıları olduğunu kabul etmekle birlikte, kişiselleştirme denilen yöntemin pazarlamadan sonra kişiselleştirilmiş eğitim, öğretim ve eğlence alanlarında da yaygınlaşacağını belirtmektedir. Özgüven ayrıca yapay zekâ ile büyüyecek olan yeni kuşakların kafasında farklı bir beyin ve farklı bir düşünce biçimi oluşacağını öngörmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Algoritmik önyargıların aşılmasında şeffaflık ilkesi ve yerli veri stratejileri kilit rol oynamaktadır. Kültürel değerlerin korunması ve doğru temsilin sağlanması, teknolojinin sadece teknik bir araç olarak değil, etik ve stratejik bir egemenlik alanı olarak yönetilmesine bağlıdır.

12. YAPAY ZEKÂ ORTAMINDA ÇOCUKLARIN GELİŞİMİ VE KİMLİK İNŞASI

Uzmanlar, genellikle yapay zekânın çocuklar üzerindeki etkisini kritik bir risk alanı olarak değerlendirmekle birlikte, bu riskin boyutları ve sonuçları hakkında farklı görüşler ileri sürmektedir.

Uzmanların önemli bir kısmı, yapay zekânın çocuklar için en büyük tehlikeyi arz ettiğini ve onları somut gerçeklerden kopararak zihinsel algılarını sanallaştırdığını belirtmektedir. Avşar, çocukların eskiden ateşi yanarak deneyimleyerek öğrendiğini, şimdilerde ise uzaktan bakarak öğrendiklerini, bu durumun zihindeki algıları ve kavramsallaştırmaları gerçek dünyadan kopuk verilere dönüştürmeye başladığını ifade etmektedir. Çocuklar, izledikleri filmlerden ve oynadıkları oyunlardan başlayarak sanal dünyayla daha fazla etkileşim kurmakta, bu durum ise davranışlarını, olayları yorumlayışlarını ve sosyo-kültürel değerlerini yapay zekâ mesajlarına göre şekillendirmektedir. Nihayetinde çocuk, ürettiğinin esiri olmakta ve bu duruma karşı daha savunmasız kalmaktadır (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Pekhamarat da benzer bir endişeyi dile getirmekte ve kusursuz görünen yapay zekâ görsellerinin, filtrelenmiş yüzlerin ve karakterlerin çocuğun gerçek dünyayla kuracağı ilişkiyi bozabileceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, yapay zekâ ile oluşturulan illüzyonun gerçek gibi sunulması, kimlik inşası sürecini problemlili bir zemine taşımaktadır. Doğal olan ile yapay olan arasındaki farkın silinmesi durumunda çocukların benlik duygularının sağlıklı bir biçimde oluşması sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle, çocukların gelişim evreleri dikkate alınarak yapay zekâ ile ilişkisinin kontrol edilmesi önem taşımaktadır (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Tehdit algısı sadece bireysel gelişimle sınırlı kalmamakta, toplumsal ölçekte bir merkezileşme tehlikesine işaret etmektedir. Konukseven, merkezi eğitimin zaten ideolojik tek tipleşmeye yol açtığını, yapay zekânın ise bu merkezileşmeyi daha da kötüleştirceğini ileri sürmektedir. Küresel müfredat çeşitliliğinin yirmi sene içinde ciddi biçimde azalacağı öngörülmekte, bu durumun çocukların beynini çalıştırma sürecini zedeleyeceği ve sorgulamayan, beyinsiz kitlelerin ortaya çıkmasına neden olacağı düşünülmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Kurulay ise, mevcut gidişatın tamamen mekanik bir yaşama doğru ilerleyen ve dünyanın çok küçük bir grubun kontrolünde sürü gibi yaşayacağı büyük bir tehdit oluşturduğunu belirtmektedir. Bu süreçte toplumların gönüllü köle olmaya hazırlandığı gözlenmektedir (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Kökrek, insanlığın yapay zekâ ortamında daha arsızlaşacağını, yüz­süzleşeceğini ve profesyonel yalan söyleme, aldatma yollarını kolaylıkla öğreneceğine inanıldığını ifade etmektedir. Ona göre mevcut ahlaki ve sosyal kurallar etkisiz kalacak ve yeni insan tipleri ortaya çıkacaktır (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Bazı uzmanlar, yapay zekânın etkisinin mutlak bir felaket yerine, teknolojinin nasıl tasarlandığına ve kullanıldığına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Koca, çocukların kendilerine verilen araçların etkisinde kalacağını ve mevcut durumun aynısının yaşanacağını düşünmektedir (A. O. Koca, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Battal ve Kitay da benzer şekilde, cevabın yapay zekânın nasıl eğitildiğini ve inşa edildiğini görmeden kesin olarak yanıtlanmasının zor olduğunu, sürecin tamamen kullanıma bağlı olduğunu ifade etmektedirler (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026; B. Kitay, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Yapay zekâ, bilgisayar örneğinde olduğu gibi, hem suistimale açık bir konu olmakta hem de kendini geliştirecek verilerin öğrenilmesini sağlayabilmektedir. Nas ise yapay zekâ destekli içeriklerin çocukların gelişimindeki kritik etkisine dikkat çekmekle birlikte, bir ayırım yapmaktadır. Yapay zekânın egemen ideolojilere dayalı biçimde tasarlanması durumunda çocukların düşünsel evrenine tek yönlü ve kalıplaşmış kimlik modelleri sunabileceği, ancak insan deneyimini zenginleştiren, çoğulcu ve üretici bir araç olarak kullanıldığında çocukların kendi kimliklerini keşfetme süreçlerine katkı sunabileceğini düşünmektedir. Bu nedenle, yapay zekâ okuryazarlığını içeren eleştirel medya eğitiminin mutlaka gerekli olduğu belirtmektedir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Yapay zekânın etkilerini tarihi ve sosyolojik bağlamda değerlendiren uzmanlar, değişimin kaçınılmazlığını ve insan zihninin uyum yeteneğini öne sürmektedirler. Tunç, eski kuşakların at arabasından jete, gaz yağıyla aydınlanmadan cep telefonuna geçiş gibi büyük şaşkınlıkları bir süreç içinde yaşadığını ve yapay zekâ entegrasyonunun kolaylaştığını belirtmektedir (N. Tunç, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Yurdigül, bu meselenin göçmenleri olduklarını, yapay zekâ yerlilerinin (yeni jenerasyon) ne yaşayacağını anlamının zor olduğunu ifade etmektedir. Yaşanan bu durumun, geçmişte ebeveynlerin televizyonu "aptal

kutusu" olarak eleştirmesine benzeyen, bir nesil aralığından (generation gap) kaynaklanmakta olduğunu düşünmektedir. Ona göre farklı tecrübeler, yeni neslin gerçekliğe bakış açısını da farklılaştırmaktadır (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Kökrek ise, insan beyninin plastisitesi olan canlı bir şey olduğu için uyum sağlayacağını belirtmektedir. Kökrek, yapay zekânın, mevcut okulların ve modern kurumların insanları şekillendirmesi gibi bir rol üstleneceğini, bu durumun Platon'un mağarasındaki suretlere benzediğini düşünmektedir. Çocukların beyni ise, canlılık özelliğiyle yeni duruma uyum sağlayacak ve otoriteye bağlılık duygusu da şekillenecektir (Z. Kökrek, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Özgüven de kullanıcıların yoğun kullanıma alışacağını ve yapay zekânın eğitimde kişiselleştirilmiş öğretmen rolü üstleneceğini öne sürmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Sonuç olarak, yapay zekânın çocukların düşünsel ve kimlik inşası üzerindeki etkileri iki kutup arasında değerlendirilmektedir. Bir yanda gerçek dünya deneyiminden kopuş, merkezileşme ve toplumsal gerileme tehlikesi görülmektedirken, diğer yanda insan zihninin adaptasyon yeteneğine ve teknolojinin doğru kullanımına bağlı olarak zenginleştirici ve üretici bir araç olma potansiyeli bulunmaktadır. Uzmanlar, bu kritik dönemde pedagojik ve eleştirel eğitim alanlarının devreye girmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

13. YAPAY ZEKÂ ARACILIĞIYLA ÜRETİLEN ÇIKTILARIN MEDENİYET İNŞASINA ETKİSİ

Uzmanlar, yapay zekânın medeniyet inşası üzerindeki etkisini inkâr etmenin mümkün olmadığını, hatta bu etkinin "tsunami" benzeri bir şiddetle geldiğini belirtmektedir. Avşar, yapay zekânın kendine özgü bir dinamizmi ve evreni inşa etmeye başladığını ve bu yeni evrenin kendi dünya görüşünü, insana, evrene ve ilişkilere bakış açısını şekillendiren kodlara sahip olacağını ifade etmektedir. Bu süreçte, mevcut somut medeniyet anlayışlarının ve kültürlerin de değişime uğrayabileceğini öngörmektedir (A. Avşar, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Kitay, yapay zekânın gelişim hızı göz önüne alındığında, büyük ölçüde kültürel değişim sağlayacağını düşünmekte ve insanoğlunda bulunmayan yeni pencereler açacağını dile getirmektedir (B. Kitay, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Özgüven, yapay zekâ teknolojisinin, mevcut "korkunç, geometrik şehirler" yerine, doğaya uygun, organik, fraktal algoritmalarla tasarlanmış cennet benzeri yaşam mekanları (bahçeler ve ormanlar) inşa etme kapasitesi sunduğunu belirtmektedir (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Öte yandan, bu dönüşümün yıkıcı bir tehdit oluşturduğu da vurgulanmaktadır. Konukseven, yapay zekânın Türk, Afrika, Müslüman medeniyetlerin dilini ve zihnini radikal bir biçimde etkileyeceğini ve hatta onları yok edebilecek bir kapasiteye ulaşabileceğini ifade etmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yapay zekâ çıktılarının kültürel birikim oluşturup oluşturmayacağı hususu temel bir ayrışma noktası oluşturmaktadır. Pekhamarat, yapay zekâ görsellerinin, gelecekteki kuşaklar için çağın düşünme ve görme biçiminin arşivi olacağını ve bizim neyi düşündüğümüzü, neye

önem verdiğimizizi gösteren belgelerden biri haline geleceğini öne sürmektedir. Medeniyet inşasının sadece taş yapılarla değil, imgelerle de gerçekleştiği ve yapay zekânın şu an en önemli imge üreticilerinden biri olduğunu belirtmektedir. Ancak bu çıktıların değerli olabilmesi ve geleceğe kalabilmesi için eleştirel bir süzgeçten geçmesi gerektiği; yani salt üretimin değil, seçme, yorumlama ve bağlamlandırma sürecinin önem taşıdığını ifade etmektedir (G. Pekhamarat, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Buna karşılık, Kurulay, yapay zekâ ile üretilen kültürel ürünlerin (örneğin bir hikâye) "saman gibi o anda olup uçuşan şeyler" mi olacağı, yoksa bir "külliyyat" oluşturup oluşturmayacağı konusunda kuşkulu olduğunu dile getirmektedir. Kurulay, yapay zekânın çalışma prensibi gereği benzer sonuçlar üreteceğini, işin içinde insan mefhumu ve duygu olmadığı için derinlikli eserler veremeyeceğini savunmaktadır. Yapay zekâ çıktılarında orijinallik olmayacağı için literatüre etki etmeyeceğini düşünmekte ve eğer kültürel mükteşebat açısından bir birikim muhafaza edilemezse, toplumların ilerlemesi konusunun da tartışmalı hale geleceğini belirtmektedir (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Bazı uzmanlar, yapay zekânın medeniyet üzerindeki etkisinin, büyük ölçüde makinenin nasıl kullanıldığına ve insan tarafından nasıl yönlendirildiğine bağlı olduğunu vurgulamaktadırlar. Özgüven, daha yaşanabilir mekânlar tasarlama potansiyeli için temellerin makineye bırakılmaması, tasarımların baştan insan tarafından verilmesi gerektiğini şart koşmaktadır (K. Özgüven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026). Ancak yapay zekânın sunduğu kolaycılık, ciddi riskler taşımaktadır. Kurulay, hazır cevaplar sunulması nedeniyle insanların "düşünme zahmetine katlanmadığını" ve bu durumun derinlemesine düşünme yetisini öldürdüğünü ileri sürmektedir (M. Kurulay, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Konukseven ve Battal ise yapay zekânın ideolojik suistimal riskine dikkat çekmektedir. Battal, yapay zekâ sistemlerine olan güvenin suistimal edilebileceğini ve geliştirilmemiş medeniyetlerin gerçeklik algısını yitirmesine neden olabileceğini, Kuzey Kore örneği üzerinden açıklamaktadır (H. Battal, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Konukseven ise, asıl tehlikenin, yapay zekânın üretici rolü üstlenip çıktı üretmesiyle ortaya çıktığını belirtmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

14. YAPAY ZEKÂ METİNLERİNİN ELEŞTİREL ANALİZİ VE MÜELLİF SORUNU

Uzmanların büyük çoğunluğu, yapay zekâ tarafından üretilen içeriklerin eleştirel söylem analizine tabi tutulmasının mümkün ve hatta gerekli olduğunu belirtmektedir. Nas, hiçbir metnin kültürel ve ideolojik bağlamdan tamamen bağımsız olmadığını vurgulamakta; dolayısıyla, üreticisi bilinmese bile, üretildiği bağlamın, o metnin taşıdığı anlamları şekillendirdiğini ifade etmektedir. Kaynağın belirsizliği bu eleştirel analiz ihtiyacını artırmakta, temsil, otorite ve sorumluluk gibi meselelerin yeniden düşünülmesini gerektirmektedir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Yurdigül ise yapay zekâyı bir anlamda

ideolojik aygıt olarak görmektedir. Metinlerin ya da görsellerin ideolojik analizi yapılabilir ve yapılmalıdır; zira ideoloji sadece söylemlerden ibaret değil, üretimin biçiminde ve bağlamında da mevcuttur. Yapay zekâ, hangi değerleri görünür kıldığı, hangi kimlikleri öne çıkardığı ya da yok saydığı, nasıl bir toplumsal gerçeklik kurduğu ve varsaydığı gibi sorular üzerinden analiz edilebilmektedir. Metinlerdeki kelime seçimleri, kullanılan metaforlar ve anlatı yapıları, örtük önyargıları ve ideolojik eğilimleri göstermektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Konukseven de yapay zekâ çıktılarının eleştirilebileceğini ifade ederken, bu eleştirinin yazarı merkeze almak yerine yapay zekânın kökenindeki eğitim setine ve ideolojiye odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır. Tıpkı oryantalist bir bakış açısının eleştirilmesi gibi, yapay zekânın da örneğin Türklere, Müslümanlara veya Afrika ülkelerine yönelik belirli bir bakış açısıyla eğitildiği için kötü karakteri bu gruplara yerleştirebildiğini veya ideolojik bir ifade kullandığını dile getirmektedir. Konukseven ayrıca beyin yıkama anlamında, sınırları en baştan çizilmiş bir robot ordusu gibi çalışan yapay zekânın tepeden kontrol edildiği ve bu durumun ideolojik analizi kolaylaştırdığını değerlendirmektedir (S. Konukseven, kişisel iletişim, 7 Şubat 2026).

Yapay zekâ bağlamında müellif (auteur) kavramının geleneksel anlamda kullanılıp kullanılamayacağı konusunda ciddi fikir ayrılıkları mevcuttur. Kitay, kaynağı ve müellifliği belirsiz olduğunda, geleneksel auteur kuramının (eseri üretici öznenin niyeti üzerinden okuma) zorlaştığını belirtmektedir (B. Kitay, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Nas da yapay zekânın doğası gereği belirli bir üretici irade ve imgesel süreklilik varsayan auteur olamayacağını ifade etmektedir (A. Nas, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Yurdigül, yapay zekâ üretiminde hiyerarşinin bulanıklaştığını ve geleneksel sanattaki gibi auteur'ün merkezi konumda bulunmadığını vurgulamaktadır. Üretici irade artık dağınık bir kavram olarak ele alınmaktadır. Bu bulanıklıkta auteur, komut veren kullanıcıya (prompt yazarı), yapay zekâ modelini üreten ve öğrenme sınırlarını belirleyen mühendisler daha da yapay zekânın eğitildiği veri kümelerine atfedilebilmektedir (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026). Yurdigül, sinemada geleneksel yönetmenin aslında "direktör" (yönlendiren) olduğunu, kendi orijinal fikirlerinden hareket etmediğini, kameraman, senarist ve kurgucuyu yönlendirdiğini belirtmektedir. Yapay zekâ da temelde bu direkt etme işlevini yerine getirmektedir. Yurdigül, kültürel hafıza gibi işleyen kolektif veri kümesinin baskın ideolojiyi (erkeksi, milliyetçi, seküler vb.) yansıttığını ve bu ideolojinin yapay zekâ çıktılarının (örneğin muhafazakâr Türk ailesi çizimindeki Yeşilçam stereotipleri) ideolojik çözümlemelerde ön plana çıktığını savunmaktadır. Dolayısıyla, yeni çağdaki "yönetmen" veya "auteur" rolü, büyük ölçüde bu veri kümesine kaymaktadır (Y. Yurdigül, kişisel iletişim, 6 Şubat 2026).

Sonuç olarak, yığma metinlerin eleştirel analizi, kaynağın belirsizliğini aşarak yapay zekânın eğitildiği veri kümeleri ve içerisine gömülen ideolojik eğilimler üzerinden ilerlemektedir. Geleneksel auteur kuramı zorlaşmakta veya dağınık bir üretici iradeye

dönüşmekte iken, eleştirel söylem analizi, yapay zekânın kültürel ve toplumsal gerçekliği nasıl kurduğunu anlamak için hayati bir araç haline gelmektedir.

SONUÇ

Bu akademik çalışma, yapay zekâ teknolojisinin medya ve iletişim disiplinleri üzerindeki dönüştürücü etkisini, özellikle temsil, hakikat ve müelliflik kavramları bağlamında ele almaktadır. Yapılan derinlemesine analizler, yapay zekânın Turing'in felsefi sorgulamalarından günümüzün transformatör mimarisine uzanan evriminin, yeni bir ontolojik sarsıntıyı beraberinde getirmekte olduğunu göstermektedir.

Bulgular, yapay zekâ ile geliştirilen metinlerdeki gerçeklik algısının, geleneksel göstergebilimsel yapıdan köklü biçimde ayrılmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Yapay zekânın ürettiği göstergeler, herhangi bir gösterilene ve hatta kendisine göndermede bulunmadığından, Derrida'nın ifade ettiği çağrışımsal bir dönüşüm mümkün olmamaktadır. Bu durum, Roland Barthes'in gösterilenden bağımsız, içi boşalan göstergeler vurgusunu teyit etmekte ve anlam alanını adeta bir boşluğa veya hiçliğe işaret eden bir düzleme taşımaktadır. Dahası, Baudrillard'ın belirttiği gibi, hakikat ile kurmaca arasındaki ilişkinin yok olduğu bir hipergerçeklik durumu söz konusu olmaktadır. Uzmanlar, yapay zekâ içeriklerinin hızla dolaşıma girmesinin, zaten kırılğanlaşmış olan hakikat algısını daha da zayıflatmakta ve nihilizmin neşet ettiği kaypak bir kavram olan Nichts/hiç merkezli bir boşluğa, kökensizliğe ve özden uzaklaşmaya ve sürüklenme riskini taşımakta olduğunu belirtmektedirler.

Çalışmada ulaşılan bir diğer temel sonuç, üretici otoritenin (müelliflik/auteur) geleneksel tekil özne modelinden uzaklaşmakta olduğudur. Yapay zekâ ile üretimde üretici kontrol, prompt yazarı, modeli geliştiren mühendisler ve en dominant unsur olarak kabul edilen kolektif veri kümeleri arasında dağıtık bir yapıya dönüşmektedir. Bu bulanıklaşan faillik, etik sorunları ve sorumluluk problemlerini beraberinde getirmekte ve yapay zekâ çıktıları üzerinde ideolojik bir analizi zorunlu kılmaktadır. Zira yapay zekâ sistemleri, eğitildikleri büyük veri kümelerinde bulunan cinsiyetçi, sınıfsal veya Batı merkezli önyargıları yeniden üretmekte ve böylece homojenleşmiş bir temsil anlayışını küresel ölçekte dayatmakta olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle yapay zekâ, eleştirel söylem analizi açısından bir ideolojik aygıt gibi işlemektedir.

Bununla beraber, yapay zekânın kendi çıktısını tekrar girdi olarak kullanması ihtimali, temsiliyet ve anlam üretiminde kısır bir döngü riski oluşturmaktadır. Bu döngü, çeşitliliğin azalmasına, kültürel tekrarın norm haline gelmesine ve anlamsal bir dejenerasyona neden olabilmektedir. Ancak, uzman görüşleri bu patinaj döneminden çıkışın mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Bu, Süper Zekâ hedefine yönelik algoritmik iyileştirmelerden ve özellikle üretici insan öznesinin sisteme yapı bozucu (deconstructive) girdiler vermesinden geçmektedir. Toplumsal sonuçlar bağlamında, yapay zekânın nihilist bir boşluktan ziyade, gerçekle sanalın iç içe geçtiği yeni hibrit kültürlerin oluşmasına zemin hazırlamakta olduğu

düşünülmektedir. Bu dönüşüm sürecinde, algoritmik önyargıların yol açtığı sorunları gidermek ve algısal yanılsamaları minimize etmek amacıyla, yapay zekâ içeriklerinin izleyiciye şeffaf biçimde sunulması etik bir zorunluluk haline gelmektedir.

Kısacası, yapay zekâ, medya ve iletişim alanında teknolojik ilerlemeyle birlikte önemli bir imkân alanı sunarken, aynı zamanda medeniyet inşasını ve kültürel birikimi homojenleştirme, hakikat algısını sarsma ve insanın özerk düşünme yetisini zayıflatma gibi ciddi riskleri de içermektedir. Bu riskleri yönetmek, teknik çözümlerin ötesinde, yapay zekânın etik ve ideolojik çerçevelerini sorgulayan eleştirel bir duruş sergilenmesini gerektirmektedir.

Bu çalışmada hem konunun güncelliği hem de yapay zekâ uygulamalarının hızla evrilen niteliği nedeniyle kavramsal algılama ve yorumlama süreçlerinde güçlüklerle karşılaşmıştır. Farklı disiplinlerden gelen uzmanların aynı olguyu birbirinden ayrışan kavramsal çerçeveler aracılığıyla ele alması, özellikle terminolojik uyumsuzlukların belirginleşmesine neden olmuştur. Nitekim bazı kavramların sinema, hukuk, psikoloji ve mühendislik perspektiflerinde farklı anlam katmanlarıyla kullanılması, veri kodlama sürecinde titizlikle kurulmuş bir kavramsal çerçeveyi zorunlu kılmıştır. Bunun yanı sıra, araştırma tasarımı uzman görüşlerine odaklandığından, yapay zekâ tarafından üretilen metinlerin doğrudan içerik analizine tabi tutulması çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu bağlamda çalışma, yapay zekâ ile medya alanının kesişiminde uzman tanıklıklarına dayalı bir haritalama sunmakta; ancak ampirik metin çözümlemeleri ile izleyici alımlama süreçlerine ilişkin araştırma boyutlarını sonraki çalışmalara devretmektedir.

Bu alanda gerçekleştirilecek sonraki araştırmalar açısından, çalışmanın ortaya çıkardığı “kısır döngü”, “hipergerçeklik” ve “dağıtık müelliflik” temalarının her biri bağımsız ve derinlemesine incelenmeyi gerektiren kuramsal tartışma alanları olarak öne çıkmaktadır. Özellikle dağıtık müelliflik meselesinin hukukî statüsünün telif hakkı, sorumluluk ve üretim süreçlerindeki iş bölümü bağlamında ele alınması, yapay zekâ destekli içerik üretimleri için normatif çerçevenin kurulması bakımından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, farklı yapay zekâ modelleri tarafından üretilen çıktılar arasındaki estetik ve ideolojik farklılıkların karşılaştırmalı biçimde analiz edilmesi ve yapay zekâ ile üretilmiş içeriklerin özellikle küçük yaş gruplarında gerçeklik algısı ile değer inşası üzerindeki uzun erimli etkilerinin boylamsal araştırmalar aracılığıyla izlenmesi, gibi konular yeni araştırma yönelimlerini oluşturmaktadır. Son olarak, çalışmada vurgulanan “şeffaflık” ilkesi gereğince, içerik etiketleme protokolleri, izlenebilirlik standartları gibi hem teknik altyapı hem de etik yönetim boyutlarıyla kapsamlı biçimde araştırılmasının, yapay zekâ temelli medya üretiminin geleceği açısından kritik bir araştırma gündemi oluşturduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akay, H. (2017). *Anlamanın çağırısı: Kuramlar ve okuma biçimleri üzerine*. Şule Yayınları.
- Akman, V., & Surav, M. (1996). Steps toward formalizing context. *AI Magazine*, 17(3), 55–72.
- Arf, C. (1959). Makine düşünebilir mi ve nasıl düşünebilir? *Atatürk Üniversitesi Üniversite Çalışmaları Dergisi*, (1), 91–103. <http://www.mbkaya.com/hukuk/cahit-arf-makine-dusunebilir-mi-orjinal.pdf>
- Barthes, R. (2022). *Göstergeler imparatorluğu* (T. Yücel, Çev.). Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal eser 1970'te yayımlanmıştır)
- Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve simülasyon* (O. Adanır, Çev.). Doğu Batı Yayınları. (Orijinal eser 1981'de yayımlanmıştır)
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chandler, D. (2007). *Semiotics: The basics* (2nd ed.). Routledge.
- Coşkun, F., & Gülleroğlu, H. D. (2021). Yapay zekânın tarih içindeki gelişimi ve eğitimde kullanılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 54(3), 947–966. <https://doi.org/10.30964/auebfd.916220>
- Cortes, C., & Vapnik, V. (1995). Support-vector networks. *Machine Learning*, 20(3), 273–297. <https://doi.org/10.1007/BF00994018>
- Derrida, J. (1997). *Of grammatology* (Corrected ed.). Johns Hopkins University Press.
- Derrida, J. (2001). *Writing and difference*. Routledge.
- Ellul, J. (1998). *The technological bluff*. Eerdmans.
- Gelenbe, E. (1989). Random neural networks with negative and positive signals and product form solution. *Neural Computation*, 1(4), 502–510. <https://doi.org/10.1162/neco.1989.1.4.502>
- Genosko, G. (2002). *McLuhan and Baudrillard: The masters of implosion*. Routledge.
- Kafkasyalı, K. H. (2025, Temmuz). *Yapay zekâ: Tarihsel evrimi, etik temelleri ve toplumsal yansımalar*. Lean Institute Turkey. https://www.lean.org.tr/wp-content/uploads/Yapay_Zeka_Ak_14_07_2025.pdf
- Kaya Erdem, B. (2021). Yapay zekânın medya ve yayıncılık alanına etkisi. *TRT Akademi*, 6(13), 896–903. <https://doi.org/10.37679/trta.1002525>
- Küçükalkan, G. (2017). *Anlamanın yapısökümü: Haberi Derrida'dan okumak* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (1955). *A proposal for the Dartmouth summer research project on artificial intelligence*. <http://jmc.stanford.edu/articles/dartmouth/dartmouth.pdf>
- Newell, A., & Simon, H. A. (1956). The logic theory machine: A complex information processing system. *IRE Transactions on Information Theory*, 2(3), 61–79. <https://doi.org/10.1109/TIT.1956.1056797>
- Özkan, S. (2004). *Nietzsche: Kaplan sırtında felsefe*. Ötüken Yayınları.
- Pearl, J. (1988). *Probabilistic reasoning in intelligent systems: Networks of plausible inference*. Morgan Kaufmann.
- Pirim, H. (2006). Yapay zekâ. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 1(1), 81–93. <https://doi.org/10.19168/jyu.72783>
- Rosenblatt, F. (1958). The perceptron: A probabilistic model for information storage and organization in the brain. *Psychological Review*, 65(6), 386–408. <https://doi.org/10.1037/h0042519>
- Samuel, A. L. (1959). Some studies in machine learning using the game of checkers. *IBM Journal of Research and Development*, 3(3), 210–229. <https://doi.org/10.1147/rd.33.0210>
- Sarı, U. (2021). Cahit Arf’ın “Makine düşünebilir mi ve nasıl düşünebilir?” adlı makalesi üzerine bir çalışma. *TRT Akademi*, 6(13), 812–833. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/65181/962940>
- Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence. *Mind*, 59(236), 433–460. <https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433>
- Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A. N., Kaiser, Ł., & Polosukhin, I. (2017). Attention is all you need. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30, 5998–6008. https://proceedings.neurips.cc/paper_files/paper/2017/file/3f5ee243547dee91fbd053c1c4a845aa-Paper.pdf
- Watkins, C. J. C. H., & Dayan, P. (1992). Q-learning. *Machine Learning*, 8(3–4), 279–292. <https://doi.org/10.1007/BF00992698>
- Zadeh, L. A. (1965). Fuzzy sets. *Information and Control*, 8(3), 338–353. [https://doi.org/10.1016/S0019-9958\(65\)90241-X](https://doi.org/10.1016/S0019-9958(65)90241-X)